
Familiáris utak

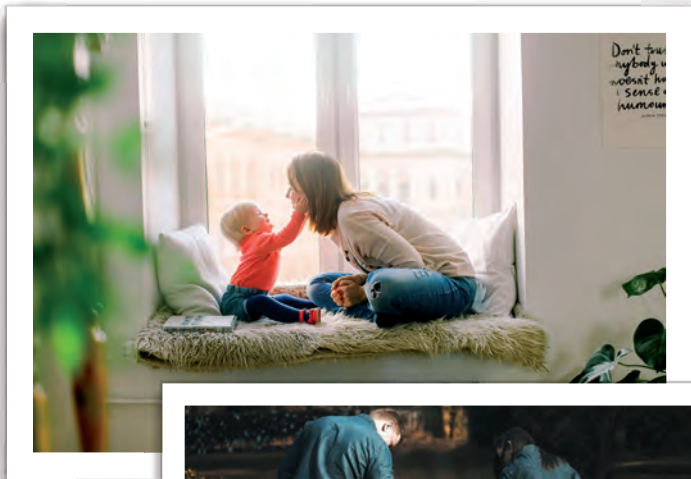
Módszertani összegzés
az EFOP-5.2.4-17-2017-00007 projektben

EFOP-5.2.4-17-2017-00007

VOKE Csomóponti Művelődési Központ
Szolnok

Szerkesztette: Kiss Miklós

2020

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. A projekt bemutatása és célja.....	11
2.1 A kezelendő társadalmi probléma bemutatása	15
2.2 Innovatív és újszerű problémakezelési módok ...	29
2.3 A célcsoport meghatározása, elérési módja	31
2.4 Fejlesztési célok bemutatása	35
2.5 Helyi igények	37
2.6 A tudásmegosztás módszerei	39
2.7 Innováció és a szakmai tevékenységek.....	48
2.8 Az egyenlő bánásmód érvényesülése, az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése	52
3. A család szerepe és jelentősége	55
3.1 A család fogalmának értelmezése	57
3.1.1 A nukleáris család.....	61
3.1.2 Többgenerációs család és nagycsalád.....	64
3.1.3 Egyszülős család vagy családtöredék.....	66
3.2 A család funkciói	70
4. Családok a családokért program – a siker lényege	80
5. Családok a családokért programelemek bemutatása.....	84
6. A jól megválasztott módszertan érdemei....	88
7. Adaptálható eredmények, amikre büszkék vagyunk.....	91
8. Összegzés, a szakpolitikában történő hasznosíthatóság.....	95
9. Irodalomjegyzék	109
10. Online források	112

1. Bevezetés

Ebben a felgyorsult és gyakran bizonytalan világban, minden eddiginél fontosabb lett a család szerepe, amely életünk középpontjává és a nap mint nap újra felállított fontossági sorrend elsődleges szereplőjévé vált. Az otthonunk, mint menedék és a családunk, mint egyfajta mentsvár szolgál számunkra a zűrzavaros időkben épp úgy, mint a nyugodt és békés korszakokban. A család ebben a megközelítésben a alfa és az omega, a biztonság és a megnyugvás, a regenerálódás és a feltöltődés, a finom ételek és a jó beszélgetések, a stressz mentes közeg és az idegeskedés mellőzésének helyszíne. Nem véletlen az a régi kifejezés sem, mint az otthon melege, ami kitűnően szimbolizálja a világ zaját kirekesztő bensőséges családi élet nyugalmát, de a férj-feleség-gyerekek hathatós együttműködését is.

A családok azonban manapság egyre több kihívással szembesülnek: a munka-magánélet egyensúly fenntartása, a családban betöltött szerepek fenntartása, a családtagok helye a családban, a gyermek és szülő közötti kapcsolat, a családi összetartás, hogy csak néhányat említsünk a megoldásra váró problémák és felvetések közül. Megváltozott a hagyományok és ünnepek fontossága, miközben a család egyre fontosabb szerepet tölt be az egészséges, fele-

lősségteljes és minden eddiginél környezettudatosabb, fenntarthatóbb életmódra nevelésben.

A család mindezekén túl az emberi életünk legitimebb szférája. Ez az a hely és közeg, amely tagjainak többféle értéket ad:

- az egészséges élethez nélkülözhetetlen érzelmi biztonságot,
- az emberi kapcsolatok teljességét,
- a gyermekvállalással a jövőre irányultság belső kötelezettségét.

Mindezek – és még számos más tényező – együttesen határozzák meg a családról alkotott képet, amit az életmód változása, illetve a „modernizációjának” a felgyorsulása is jelentősen befolyásol. Pedig tagadhatatlan, hogy a családnak különleges szerep jut a társadalmi viszonyok újratermelésében. Hogy miért? Mert generációkon keresztül örökíti át a normáit, az értékeit, illetve a viselkedési szabályait. Persze a család fogalma egy évszázaddal, évtizedekkel ezelőtt és napjainkban is mást jelentett és jelent.

Szakmai kiadványunk a témában nyújt általános tájékoztatást, olyan szakembereknek, akik hozzánk hasonlóan szívügyüknek tartják, hogy a családok újra egymásra találjanak, könnyebben vegyék a mindennapi akadályokat, közös programokon vegyenek részt, amelyen belül nem utolsó sorban, biztosítva van az utódok biztonságos felnevelése is.

A szolnoki VOKE Csomóponti Művelődési Központ a Családok a családokért... pályázati program

konzorciumvezetője. Egykor, 1976-ban a munkahelyi művelődési feladat ellátására építették, ezért a háromszintes épület közösségi tereit, illetve a könyvtárat is (időszakosan cserélődő új könyvekkel) ennek a célnak megfelelően alakították ki. A VOKE Csomóponti Művelődési Központ zászlóshajó szerepet vállal a lakóközösségi események szervezésében, számos új klub és szakkör indításával. Ezeket egészítették ki szabadtéri programokkal, mindemellett szoros együttműködésben tevékenykednek a városrészben működő oktatási-nevelési intézményekkel. Ennek köszönhetően számos tartalmas, értékes programot tudnak szervezni.

Erre a gondolatmenetre fókuszál ez a kiadvány is, tartalmi sokszínűséget biztosítva minden társadalmi réteg és korosztály számára. Így indult 2015-ben úgynevezett pilot (a televíziós sorozat első, bemutató epizódjához hasonlóan) jelleggel létrehozott és elindított Baba-Mama Pont. Ez a kezdeményezés, létjogosultsága révén, a fiatal családok anyukák életét teszi könnyebbé, amihez többek között szociális, orvosi, jogi és életviteli-mentális tanácsadást ad, de szolgáltató-közösségi helyként is funkcionál.

Az intézményben indult ezzel párhuzamosan a közösségi pont online felületét képező, csak a felhasználók által igénybe vehető, tehát zártkörű, kísérleti „Fiatal Családok Pontja” elnevezésű intranet rendszer. A kezdeményezés a kezdeti terveknek megfelelően, egyszerre online családi magazin és egyben

közösségi felület is. Ez a sikeres projekt számos ötlettel, tapasztalattal, élménnyel, ismerettel és jövőbe mutató elképzeléssel gyarapította a központot. A sikereken felbuzdulva ezt, a 2015-ben kísérleti jelleggel elindított pilot projektet adaptálták, majd kiterjesztették tartalmilag, területileg és a célcsoport összetételét tekintve is.

A kiterjesztett program leginkább a következő pontokra fókuszált:

1. a Szolnokon létrehozott Baba-Mama Pont mintájára CsaládiPont néven, Szolnokon, Simontornyán, Kiskunfélegyházán létrehoztak egy-egy szolgáltató pontot, ahol tanácsadással, segítő szolgálattal, programok szervezésével foglalkozó szakmai csoport áll a célcsoport rendelkezésére, különböző programlehetőségekkel, szakmai tapasztalatcserével;
2. az ugyancsak pilot jelleggel létrehozott és működtetett „Fiatal Családok Pontja” elnevezésű intranet rendszert nyitott internetes oldallá, a program területén élő és a Családi Pontok szolgáltatásait igénybe vevő családok számára, immár korlátlanul elérhető családi portállá bővítették, amely terveik szerint az ország minden pontján megnézhető, és később a szolgáltatások tekintetében is országosan elérhető lesz, bővített tartalommal: a fiatal családok életét megkönnyítő praktikus tanácsok, életvezetési tippek, gyermeknevelési gyakorlatok,

- egészségügyi és mentálhigiénés tanácsadás, jogi és családügyi fórummal, családtervezési segítséggel;
3. az adaptáció kiterjesztése: a célcsoport területi szempontból, Szolnok határain túllépve, a konzorciumi vezető és a partnerek települései és az azok által behatárolt terület egésze, és immár nemcsak a kisgyermekes anyukák, hanem a fiatal családok mindegyike, függetlenül attól, hogy van-e már gyermek a családban, vagy még nincs.

Célunk, hogy a helyi társadalom életében fennálló problémák feltárásával, a helyi szükségletekre reagáló innovatív megoldások adaptálásával járjunk hozzá az adott térségben jellemző problémák megoldásához, a lakosság társadalmi helyzetéből és a területi jellemzőkből eredő hátrányainak kompenzálásához. Az olyan helyi problémák megoldására fókuszáltunk, mint a népességfogyás, a gyermektelen és csonka családok számának növekedése az érintett településeken, illetve a megfelelő szolgáltatások híján az elvándorlás növekedése. Ezekre a nehézségekre reagáltunk a pilot projekt sikerének fényében egy újszerű megközelítéssel, ami talán még a korábbi megoldásoknál is hatékonyabban és eredményesebben működik.

Kiemelt hangsúlyt kapnak a családokat érintő szolgáltatások, különös tekintettel a gyermekekre; a szociális ellátások és szolgáltatások, gyermekvédelem, gyermekjólét fejlesztése; illetve a társadalmi

felzárkózás és befogadás. Ez utóbbin belül érdemes fokozott figyelemmel fordulni a kisebb települések elszegényedési, elnéptelenedési problémájára; a közszolgáltatások, ezen belül az egészségügyi és közérdekű szociális szolgáltatások elérhetőségének és minőségének javítására; valamint a családtervezésre és a családi életre való felkészítésre.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a társadalmi, a kulturális és a lelki tényezők szüntelenül hatnak, illetve visszahatnak egymásra. Látnunk kell, hogy a modern házasság és család gyakorlata az utóbbi évtizedekben teljesen megváltozott. Íme, csak néhány magyarázat erre: az individualizáció, az egyén felértékelődése, a szabad párválasztás, a tömeges iskoláztatás megjelenése, a pár eltérő felnőttkori személyiségfejlődése, a mobilizáció növekedése, a megváltozott nemi szerepekből adódó bizonytalanságok és ellentétek, a munkás és alkalmazotti életforma változása, a konfliktusok gyakorisága és mélysége, a család funkcióinak változása, kommunikációs zavarok, valamint a korábbi közösségi hagyományokból való fokozott kiszakadás.¹

A Családok a családokért: interaktív közművelődési szerepvállalás a cselekvő és értékteremtő családi együttműködések megteremtése érdekében program keretében készült szakmai-módszertani kiadványunk, ezekre a felvetésekre ad megoldási al-

¹ Buda Béla: A házasság és a család mai problémái – a társadalomlélektan szempontjából <https://www.haromkiralyfi.hu/upload/files/buda-bela--a-hazassag-es-a-csalad-mai-problemai.pdf>

Familiáris utak

ternatívákat, mutat jól bevált és adaptálható módszereket, miközben bemutatjuk a 21. századi magyar családok helyzetét, életkörülményeit, nehézségeit és fejlesztendő területeit, tisztázunk néhány alapfogalmat és az olvasó megismerheti az aktuális statisztikai számokat és tendenciákat.

2. A projekt bemutatása és célja

A Családok a családokért program projekt elemei családoknak szóló programok voltak. Ennek során a régi, jól bevált módszereket szerettük volna új köntösbe csomagolni, megújítani és a lehetőségeinkhez mérten kihozni belőle a maximumot. Így végül, a tanulságok levonása után egy könnyen adaptálható, máshol is jól alkalmazható, kipróbált módszertani útmutatót tudunk nyújtani, módszertani tanácsokat és ötleteket adni a hozzánk hasonló szakembereknek, népművelőknek, felnőttképzőknek, hasonló célú programok létrehozásában dolgozó közművelődési szakembereknek.

Legfontosabb célunk, hogy a már említett közművelődési szolgáltatások kiterjesztésével, illetve az információs tér működtetésével, minden eddiginél közelebb hozzuk egymáshoz a családokat és a családtagokat. Szeretnénk hozzásegíteni őket többek között a sikeres gyermekneveléshez is, különféle, speciális módszerekkel. Tesszük mindezt úgy, hogy a felgyorsult és kihívásokkal teli világban a családokat érintő szociális rendszereket, illetve a rájuk vonatkozó, releváns információkat közelebb hozzuk hozzájuk, miközben egy helyen tesszük elérhetővé azokat. De a projekt ennél sokkal, de sokkal többről szólt. Különösen fontos ugyanis a projekt rövid és hosszú távú

hatása a jövő nemzedékére, a gyerekekre. Rövidtávon kiemelt, mert hatással van a fejlődésükre és a mindennapjaikra, de arra is, hogy hogyan érzik magukat, és hogy ezáltal hogyan tudnak fejlődni, odafigyelni az óvodában vagy az iskolában, hogyan tudnak szembenézni a napi kihívásokkal, mennyire alakul ki a megoldásfókuszuk és az önállóságuk. Hosszú távú célunk szinte egyértelmű: szeretnénk, hogy a gyerekekből sikeres felnőttek váljanak, és az önálló életvitelhez szükséges képességeik minél előbb kibontakozzanak. Mi abban hiszünk, hogy ehhez leginkább a szülők szemléletformálásával járulhatunk hozzá.

Ennek sziklaszilárd alapját alkotja a VOKE Csomóponti Művelődési Központ által elindított és már a korábbi fejezetben is említett, jól működő Baba-Mama Közösségi Pont és „Fiatal Családok Pontja” intranet rendszer, ahol pont ezeket a célokat tűztük ki magunk elé évekkkel ezelőtt, amikor indultunk. A pozitív tapasztalatok alapján szélesítettük ki ezt, hogy adaptálható jó gyakorlati útmutatót adhassunk. Fontos azonban megjegyezni, hogy míg az úgynevezett baba-mama közösség csak és kizárólag a kisgyermekes anyukákra koncentrál, a „Fiatal Családok Pontja” leginkább a regisztrált fiatal családokat támogatja és ösztönzi a gyermekvállalást is.

A CsaládiPontok hálózatának létrehozásával az ország három kevésbé fejlett régiójában tűztük ki ezt célul, amit több módon értünk el:

- az Intranetes oldal tartalmi bővítésével;
- az Intranetes oldal Internetes közösségi site-tá szélesítésével;
- illetve egy komplex, multimédiás interaktív adatbázis létrehozásával, amelynek segítségével mindenható eljutó segítő, tanácsadó szolgáltatást valósíthatunk meg, amely a családok lehetőségeiről, nehézségeiről, örömeiről szól.

No, de nézzük meg azt is, hogy hol és pontosan mi történt a projekt során, amiről kiderült, hogy könnyen és a megfelelő hatásfokkal adaptálható az ország bármely pontján!

Összesen három megvalósítási helyszínen dolgoztunk, és nem véletlenül ezekre a más és más térségben fekvő, más adottságú és népességű településre esett a választásunk. Csak hogy néhány szembetűnő különbséget említsünk:

Simontornya Tolna megyében, a Tamási járásban fekszik, amely csak 1995-ben kapott városi rangot. A legutóbbi népszámlálás során, mindössze négyezer lakost számláltak itt. A környék igen gazdag történelem előtti korból származó leletekben, és nevét egy Simon nevű nemesemberről kapta, aki pont itt épített egy lakótornyot az 1272-es esztendő évében, és amely később erősséggé, végvárrá fejlődött.

Kiskunfélegyháza Bács-Kiskun megyében, a Kiskunfélegyházi járásban fekszik, annak a központja. Járási központként 29 ezer lakosa van, ne-

vezik Petőfi és Móra városának is. Már 1774 óta mezővárosi ranggal büszkélkedhet, ráadásul jelentős közlekedési csomóponti szerepet is ellát.

Szolnok: a felsoroltak közül a legnagyobb település, ahol jelenleg 73 ezer lakos él életvitelszerűen. Jász-Nagykun-Szolnok megye és a Szolnoki Járás központja, emellett a Tisza folyó egyik legfontosabb átkelőhelye. A terület különlegessége, hogy már a paleolitikumtól kezdve lakták.

Ezeken a megvalósítási pontokon hoztunk létre egy-egy úgynevezett Családi Pontot, ahol egyrészt teret biztosítunk a személyes találkozókra, amelyek mellett lehetőség nyílik a szakemberekkel való találkozásra és konzultációra is a bevont célcsoport részéről, de mindenki esélyt kap arra a célcsoport tagjai közül, hogy együttműködéseket alakítson ki. A kalkuláció során helyszínenként összesen 30-40 fő bevonásával számoltunk, így összesen 100 fő részvételével tudtuk megvalósítani a projektet, akik személyesen vettek részt a programban.

Miután a 21. században már nem lehet figyelmen kívül hagyni a virtuális tér szerepét és annak előnyeit, ezért a projekt megvalósítása egy multimédiás felületen történt, amelynek a „Fiatal Családok Pontja” elnevezésű pilot intranet oldal lett az alapja. A nyilvánossá tett site tartalmát kibővítettük és szolgáltatási felülettel láttuk el. Így ez az online portál most már több feladat végrehajtására és cél elérésére lett alkalmas.

Az online felület lehetőségeit kihasználva több, a családdal kapcsolatos írást is közzé lehet tenni, így például az aktuális adózási, családtámogatási, gyermeknevelési, egészségügyi, táplálkozási, életviteli információhoz is hozzáférnek a felhasználók és még ennél sokkal többhöz. Emellett olyan filmes, videós összefoglalókat is létre lehet itt hozni, amelyek hasznos és naprakész gyakorlati tanácsokkal látják el a családokat.

Ez az Internetes felület teszi lehetővé azt is, hogy az ország bármely pontjairól is elérhetőek legyenek a projekt során összegyűjtött információk, jó gyakorlatok, tapasztalatok és sikeres együttműködések. Ezzel tehát tulajdonképpen előkészítetük a Családi Pontok országos hálózatának létrehozását is, ami már a kevésbé fejlett régiókban sem álom, nem ragadhat a jövőben csak az elképzelések szintjén.

2.1 A kezelendő társadalmi probléma bemutatása

A család, a leginkább ismert definíció szerint, az emberi közösség legkisebb egysége és a társadalmi együttélés alapegysége. Ettől függ a társadalom fejlődése. A család emellett a rokonok kapcsolatának történelmileg változó formáját is jelenti, amely folyamatosan változik és ezzel követi a társadalmi viszo-

nyok alakulását.² Nem véletlen, hogy a mindennapi szóhasználatban a családot gyakran így aposztrofáljuk: a szülő(k), a gyerek(ek) és legközelebbi hozzátartozók közössége.

A magyar társadalomban a család a kezdetektől tradicionálisan fontos helyet foglal el, amit számos kutatás is alátámaszt. Miután Magyarországon már a 18. századtól kezdve ismertek a történelmi és néprajzi források, többek között az anyakönyvek és népesség-összeírások, ezért ezek alapján könnyen tudunk egy összefoglaló képet alkotni a család fejlődéséről. Tudjuk, hogy anno a családok általában nem személyes elhatározásból vagy a két szerelmes akaratából, sokkal inkább a helyi társadalom és a szülők hagyományainak, normatíváinak eredményeként jöttek létre. Ezt az egykori társadalmat a család, a rokonság bonyolult kapcsolatának szövevényes hálózata szőtte át. A család végső célja nem a közös boldogság és a közös jövő építése volt, hanem leginkább az utódok létrehozására, illetve a felnevelésükhöz szükséges feltételek folyamatos biztosítására fókuszált. Azóta azonban sok minden megváltozott: a család kétségtelenül veszített korábbi, alapvetőnek hitt funkcióiból, de emellett számos alapvető funkciója változatlanul fennmaradt. Mondhatni szerencsére.

Az elmúlt évtizedekben végzett szociológiai és demográfiai vizsgálatok teljes mértékben alátá-

2 A család kialakulása, a családformák történelmi változásai
In: Magyarország a XX. században. Babits Kiadó, Szekszárd,
1996-2000 <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/192.html>

masztották, bizonyították azt is, hogy az emberek számára a család fontosabb, mint az élet egyéb területei, ami alatt a tanulmányok leginkább a munkavégzést, a szabadidő eltöltését, illetve az egyéb társas kapcsolatokat értik. Talán első hallásra meglepő, de a szakemberek által végzett felmérések során ez nemcsak azok esetében alakult így, akik éppen házasságban, családban éltek, hanem azoknál az embereknél is, akiknek a családi állapota aktuálisan egyedülálló volt. Ez mindenképpen jó hír. Azt is jelzi, hogy a család fogalmához általában pozitív jelentés tapad az emberek fejében, és az önkéntesek által adott válaszok szerint, a házasságokat általában másoknál boldogabbnak tartották az emberek. Ebből kiindulva talán nem meglepő, hogy a szűkebb család fogalma általában szorosan összekapcsolódik a házasság intézményével, illetve a gyermekvállalással, gyermekneveléssel. Nagyon úgy tűnik, az emberek számára az "ideál szintjén" a család házasságban élő és az egy-két gyermeket nevelő párban testesül meg.

Manapság a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) legfrissebb adatait olvasva sajnálatos tendencia rajzolódik ki: a jelentésekből úgy tűnik, hogy hazánkban többen élnek házasságon kívüli kapcsolatban, mint az egyház által összekötve, a házasság szent kötelékében. Szintén jól látszik az a fokozatosan emelkedő tendencia, hogy sokan a tartós párkapcsolati együttélést egyre későbbre és későbbre halasztják,

amiből az is következik, hogy hosszú évekig teljesen szabad életformát követnek, tehát a mai divatos szóval élve “együtt járnak” vagy párkapcsolatban élnek, de egyelőre kivárnak és nem köteleződnek el egymás mellett. Ez utóbbi jelenség az elmúlt évtizedek egyre gyorsuló mindennapjainak és életvitelének is köszönhető: a fiatalok szívesebben vannak benne egy kötetlen, komolyabb kötelezettségektől mentes kapcsolatban, mint kimondják az igent a templomban és/vagy az anyakönyvvezető előtt. Ez azt is jelenti, hogy a párok úgymond egyre érettebb korban házasodnak. Talán első hallásra megdöbbenő az a szám, miszerint az először házasulók átlagos életkora mindkét nem esetén öt évvel emelkedett az elmúlt évek során. Az sem véletlen, hogy az elmúlt évtizedekben folyamatosan nőtt az élettársi kapcsolatot létesítők száma. Miközben 1990-ben még csak 251 ezer embernek volt élettársi kapcsolata, addig a 2016. évi KSH mikrocenzus adatai alapján már nem kevesebb, mint 1 millió 87 ezernek. Az emelkedés nagyon is szembetűnő. Szintén eszerint a felmérés szerint az élettársi kapcsolattal rendelkezők több mint kétharmada nőtlen, illetve hajadon családi állapotú. Hogy miért? A Központi Statisztikai Hivatal szerint ők, tehát a nőtlen, hajadon családi állapotú, jellemzően fiatalabb korcsoportokba, generációkhoz tartozók a korábbiaknál jóval gyakrabban létesítik a házasság előtt vagy nagy arányban inkább az helyett élettársi kapcsolatot.

A KSH adatai szerint Magyarországon a házasságkötések száma 2010-ig csökkenő tendenciát mutatott.³ A közzétett jelentések arról tanúskodnak, hogy míg az 1970-es években átlagosan 97 ezer, az 1980-as években már csak 73 ezer, majd az 1990-es években még ennél is kevesebb, 53 ezer, az ezredfordulót követő évtizedben pedig csupán 43 ezer házasságot kötöttek évente. De nézzük meg egy picit ennek az okait mélyebben!

„A hosszú idősoros adatainkból jól látszik, hogy 1921-től 1966-ig – néhány év kivételével – novemberben kötötték a legtöbb házasságot. Ez valószínűleg a mezőgazdasági munkákkal hozható összefüggésbe, hiszen novemberre már a betakarítás és a szüret is véget ért, és az emberek jobban „ráértek” házasodni. A múlt században a húszas évek elejéig a februári esküvők száma is kiemelkedő volt, ezt pedig elsősorban a farsanghoz kapcsolódó néphagyományok indokolhatták” – mutatott rá Kamarás Ferenc demográfus, a KSH statisztikai főtanácsadója az adatok furcsaságára a korábban már idézett összefoglaló jelentésben.

Nézzük is meg a 2019-2020-as év legfrissebb statisztikáit a házasságkötések számát tekintve⁴:

3 Mondj igent a házasságra! https://www.ksh.hu/sajtoszoba_kozlomenyek_tajekoztatok_2018_02_14

4 KSH Adatok https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_wnz001.html

Familiáris utak

Területi egység neve	2019. I. negyedév	2019. I. félév	2019. I-III. negyedév	2019. I-IV. negyedév	2020. I. negyedév	2020. II. félév
Budapest	1125	4425	9122	11 159	1825	3995
Pest	774	3071	6685	8387	1683	3537
Közép- Dunántúl	621	2650	5903	7356	1473	3183
Nyugat- Dunántúl	524	2266	5029	6213	1123	2439
Dél- Dunántúl	545	2110	4526	5715	1111	2341
Észak- Magyar- ország	755	2791	6048	7542	1380	3142
Észak- Alföld	988	3684	7922	10 089	2044	4515
Dél-Alföld	691	2821	6385	8150	1630	3639
Összesen	6100	24 088	52 161	65 268	12 269	26 792

Forrás: KSH, 6.1.1. Házasságkötések

A táblázatból jól látszik, hogy a házasságkötési kedv leginkább az Észak-Alföldön mutat kiemelkedő tendenciát, ami mind a 2019-es, mind a 2020-as év első félévében jól nyomon követhető. Ebben a régióban három megye, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye található. Külön érdekesség, hogy az arány a két esztendő első féléves adatait összehasonlítva is megmaradt. Ez az adat azért is figyelemre méltó, mert ha a régiókat nem, hanem inkább csak a megyéket vesszük alapul, akkor a “győztes” megye nem erről a területről, hanem Észak-Magyarországról kerül ki. Borsod-Aba-

új-Zemplén megyében a 2019. év I. negyedévében 432, az I. félévben 1 639, az I-III. negyedévben 3 556, az I-IV. negyedévben 4 427 darab házasságkötés történt. Ez a megye őrizte meg a képzeletbeli dobogón az elsőségét 2020-ban is, az I. negyedévben 782 és az I. félévben 1 803 oltár elé párok számával. Mögötte épp csak lemaradva, hasonló számokat produkált 2020-ban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, a maga az I. negyedévben 777 és az I. félévben 1 729 házasságkötési számmal.

A házasságkötési kedv a statisztikák szerint a Dél-Dunántúlon volt 2019-ben a legalacsonyabb, ami mindössze 5 715 ilyen eseményt jelentett az évben. A megyéket tekintve a házassulási kedv láthatóan Nógrádban a legalacsonyabb: a 2019-es évben mindössze 1 207 esküvőt tartottak a területen, a 2020-as év I. negyedévében 250-at és az I. félévében pedig 543-at. Szintén alacsony a házasságkötések száma Zala, Tolna és Vas megyében, ahol 1 547, 1 578, illetve 1 586 esküvőt szerveztek a házasságra vágyó párok.

Az arányokat vizsgálva, és ha az előző év azonos időszakát vesszük 100 százaléknak, akkor a következő következtetéseket tudjuk levonni a 2019-es és a 2020-as év első félévére vonatkoztatva: Budapesten csökkent, a Közép-Magyarország régióban lényegében stagnál, míg az összes többi régióban lassan, de biztosan emelkedett a házasságkötések száma. Ez országos szinten egy mintegy 11,2 százalékos emelkedést jelent.

Általánosságban elmondható, hogy azok az emberek, akik megfelelő jövedelemmel rendelkeznek, gyakran nem vágnak családra, gyerekre. Manapság a harmincas éveiket élő nők és férfiak egyaránt szívesen választják a könnyebb utat és élnek a szüleikkel együtt. Ez abszolút független attól, hogy rendelkeznek-e saját jövedelemmel vagy sem. A szülőkön “élősködő” harmincasok problémája azonban nem hazai tendencia, hanem mára már világjelenséggé vált. Ezek után könnyű azt a következtetést levonni, hogy a család, illetve a házasság általánosan pozitív megítélése napjainkban szembetűnően változó tendenciát mutat.

Napjainkban a család, mint társadalmi intézmény emellett számos válsággal is küzd. Az úgynevezett válságjelenségek megnyilvánulnak olyan tényekben, mint például hogy egyre kevesebb a hagyományos, ideálisnak tekintett családmódban élők aránya. Hogy miért? Egyszerűen azért, mert csökken a házasságkötések száma, miközben változatlanul magas arányban van jelen a válás, ráadásul a csökkenő termékenység mellett egyre több gyermek születik házasságon kívül. Emellett a családi élet válságával minden bizonnyal szorosan összefüggenek olyan jelenségek is, mint az alkoholizmus, a különféle pszichiátriai betegségekben szenvedők, a veszélyeztetett gyerekek vagy az öngyilkosságok magas száma.

Ha már a válások számának emelkedésénél tartunk, érdemes megállnunk egy pillanatra, és vetni egy pillantást az ehhez kapcsolatos KSH statisztikákra. Az ezer

2. A projekt bemutatása és célja

lakosra jutó válások száma az első világháborút megelőző időszakban mondhatni sekély szinten maradt, még a 0,5 százalékot sem érte el. Ezután kezdett el lassan, de határozottan emelkedni és a második világháború végéig elérte az 1,0 százalékot. A válások abszolút és lokális száma ezt követően is fokozatosan emelkedett, ami 1987-ben érte el az addigi legmagasabb számait: közel 30 ezer válás mellett 2,8 lett az ezer lakosra jutó válások száma. Az ezt következő három évtizedben végig 2,0 és 2,5 között ingadozott. A KSH szerint *„az emelkedés mögött a házasságkötések és a házasságban élők számának csökkenése áll, ami egy lényegében stabil számú válás mellett is növelte e mutató értékét. 2010 és 2017 között mindkét érték csökkent.”*⁵

Szintén érdekes egy pillantást vetni az elvált felek házasságkötés előtti állapotára, amit ez a KSH által összeállított táblázat is kitűnően szemlélet.

Év	Hajadon/ nőtlen (%)	Özvegy (%)	Elvált (%)	Összesen (%)
NŐ				
1990	82,0	1,1	16,9	100,0
2000	84,7	0,6	14,7	100,0
2010	84,0	0,5	15,6	100,0
2017	83,9	0,3	15,8	100,0
FÉRFI				
1990	81,4	0,9	17,7	100,0
2000	84,4	0,5	15,1	100,0
2010	83,8	0,3	15,9	100,0
2017	83,4	0,3	16,3	100,0

Forrás: KSH, Statisztikai Tükör, 2019.

⁵ A válások demográfiai jellemzői.

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/valas17.pdf>

Ebből jól látszik, hogy az először házasságra lépő hajadonok és nőtlenek száma a legmagasabb valamennyi vizsgált időszakban, ami minden esetben 80 százalék feletti arányt tett ki. Ezt követi az olyan felbontott házasságok aránya, ahol korábban már mindkét fél elvált, miközben a megözvegyülés után házasságra lépők hányada rendkívül alacsonynak látszik az elvált felek között. Sőt: a KSH statisztikái alapján úgy tűnik, hogy 2018-as év egy kiugróan pozitív esztendő volt hazánkban a válások szempontjából: nem kevesebb, mint hatvan éve nem volt annyira kevés válás hazánkban, mint két éve. A következő évben azonban már nem sikerült tartani a 2018-as rekordév számait, ugyanis egy év leforgása alatt, tehát 2018-2019 között több mint hatszázzal nőtt a válások száma Magyarországon. Ezer főre vetítve ez még mindig átlagosan 1,8 válást jelent.⁶

A válások számának emelkedését hozzák gyakran a krízishelyzetek, recessziók és válságok is, például a 2008-as gazdasági világválság, vagy épp a 2020-as év elején kezdődő és terjedő új koronavírus-járvány is. A pandémiás szituáció számos gazdasági, magánéleti, társadalmi, közéleti és párkapcsolati nehézséget hozott magával. Emiatt azonban jól láthatóan nőtt a válások száma is. A korlátozások miatt fellépő, különböző pénzügyi, munkahelyi és magánéleti

⁶ Ez a magyar válás-valóság: 1000 emberből ennyien szinte biztos, hogy elválnak <https://www.penzcentrum.hu/otthon/ez-a-magyar-valas-valosag-1000-emberbol-ennyien-szinte-biztos-hogy-elvalnak.1099038.html>

problémák, valamint az összezárttság a házaspárok egy részénél a házasság végét jelentette.⁷

“Tracey Moloney, a Co-op Legal Services családügyi vezetője szerint a párok az összezárttságot és a pénzügyi nehézségeket említik a lehetséges okokként, amikor válási ügyben kérnek tanácsot. A korlátozások bevezetését követő néhány hétben a megkeresések 75% -kal növekedtek az egy évvel korábbihoz képest. A házasság felbontása iránti kérelmek leggyakoribb napja a péntek, ezt követi a kedd. Moloney szerint, *“Tudjuk, hogy a válás nehéz döntés, és a párok gyakran már több hónapig fontolgatják azt, esetleg mediációt is igénybe vesznek, mielőtt beadják a válókeresetet.”* – írja a cikk, amely szerint a válás alapvető változást jelent az érintettek életében és arra is figyelmeztet, hogy már csak ezért sem érdemes könnyelműen dönteni.

De nézzünk a válásoknál egy kicsit kellemesebb témát is, mégpedig az úgynevezett népmozgalmi adatokat, ezen belül is az élveszületések számát.⁸

⁷ Nőtt a válások száma koronavírus idején. <https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/nott-a-valasok-szama-a-koronavirus-idejen/>

⁸ KSH Adatok https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_wns001.html

Familiáris utak

Területi egység neve	2019. I. negyedév	2019. I. félév	2019. I-III. negyedév	2019. I-IV. negyedév	2020. I. ne- gyedév	2020. I. félév
Budapest	3 485	7 115	11 060	14 789	3 599	7 185
Pest	2 858	5 866	9 278	12 548	3 054	6 203
Közép- Dunántúl	2 206	4 457	6 977	9 298	2 259	4 513
Nyugat- Dunántúl	1 869	3 779	6 001	8 077	2 022	4 026
Dél- Dunántúl	1 667	3 382	5 347	7 203	1 868	3 687
Észak- Magyar- ország	2 647	5 221	8 375	11 331	2 972	5 835
Észak- Alföld	3 515	6 892	10 913	14 683	3 793	7 565
Dél-Alföld	2 481	4 950	7 873	10 643	2 670	5 303
Összesen	20 864	41 959	66 292	89 193	22 237	44 317

Forrás: KSH, 6.1.2. Élveszületések

A táblázatból jól látszik, hogy az élve születések száma leginkább az Észak-Alföldön mutat kiemelkedő tendenciát, ami mind a 2019-es, mind a 2020-as év első felében jól nyomon követhető. Szorosan a „nyomában lépkedett” még a 2019-es első negyedében Budapest is, a főváros ebben az esetben csak harminc csecsemővel „volt lemaradva”, ám a különbség az év előrehaladtával egyre növekedett. Ebben, a közép-alföldi a régióban három megye, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye található. Külön érdekesség, hogy az arány a két esztendő első féléves adatait összehason-

lítva is megmaradt, mind az első negyedéves, mind az első féléves születési számokat nézve. Ez az adat azért is figyelemre méltó, mert ha a régiókat nem, hanem inkább csak a megyéket vesszük alapul, akkor a „győztes” megye nem erről a területről, hanem Észak-Magyarországról kerül ki. A házasságkötések számának vizsgálati eredményeihez hasonlóan, az élveszületések kapcsán is Borsod-Abaúj-Zemplén megyéé az abszolút elsőség. Itt a 2019-es I-IV. negyedévében összesen 6 997 gyermek látott napvilágot. A képzeletbeli lista második helyén 5 850 csecsemővel Szabolcs-Szatmár-Bereg áll, míg a harmadik helyre 5 346 kisbabával Hajdú-Bihar megye került. A nagy összehasonlításban természetesen Pest megye, illetve Budapest is az élen jár, ahol 2019-es évben 14 789, illetve 12 548 baba született.

A legkevesebb élve születés a KSH táblázatának adatai szerint 2019-ben régió szerint a Dél-Dunántúlon, megyei bontásban pedig Nógrád megyében született, ahol csupán 1 699 csecsemő látott napvilágot ebben az évben. Ez a tendencia látszik a 2020-as év első félévi adataival összehasonlítva is, amikor 889 kisbaba született, arányban a 2019-es első félévi 782-vel. Nógrád megyét követi a negatív rangsorban Tolna 1807, majd Zala 1879 éves élve születéssel.

Jó hír azonban, hogy a 2019-es év első félévi adatait összehasonlítva a 2020-as év első két negyedével jól látszik a tendencia, miszerint az élve születések száma fokozatosan emelkedik: az országban: 41 959-ről

egy év alatt 2 291 fővel emelkedett, így elérte 44 250 élve születést.

De vessünk el pillantást az elmúlt ötven év adataira is, amiből az derül ki, hogy az elvált férfiak aránya hétszeresére, a nőkét öt és félszeresére nőtt 1949 óta, ami világosan utal a válás elterjedtségére, illetve társadalmi elfogadottságának növekedésére. A házasságban élők aránya az 1960 és 1980 közé eső húsz éves időtartamban volt kiemelkedően magas. A férfiak esetében ekkor tapasztalható 70 százalék körüli és a nők esetében a 64 százalék körüli házasság aránya arra utal, hogy a közvélemény szemében ezekben az évtizedekben a fiatal felnőttek számára a házasság volt a normálisnak tekintett családi állapot. Mindezekből az is következik, hogy hazánkban fokozatosan alakult át a házasságról, illetve családról való gondolkodás, annak megítélése. A házasság, ami tradicionálisan elterjedt és magasra értékelt együttélési forma volt, érezhetően veszített népszerűségéből. A házassági életkor is egyre feljebb tolódott, tehát a fiatalok jelentős része az előző évtizedekhez képest halasztja házasságkötést. Egy részük így tovább marad gyerek státuszban a szülői házban, más részük viszont az élettársi viszonyt választja a házasság helyett. A házasságkötés nélküli együttélés napjainkban a fiatalok egy részének elterjedt együttélési formájává kezd válni.

Miután az ezer házasságkötésre jutó válások száma folyamatosan nő (ahogy azt a korábbi táblázatokkal

és statisztikákkal is jól szemléltettük), megfigyelhetjük a házasság egyes értékeinek, fontosságának megkérdőjelezését, illetve az élettársi viszony és a válás elfogadottságát, amely folyamatok már a nyolcvanas években elkezdődtek és azóta gyűrűznek tovább.

És bár a kormányzat családpolitikai intézkedéseinek hatására jelentős javulás keletkezett a demográfiai folyamatokban, a helyzet még így sem megnyugtató. Sok a teendő és a feladat, aminek az egyik zászlóshajó szerepét vállalta ez a projekt.

2.2 Innovatív és újszerű problémakezelési módok

Jól tudjuk, hogy a családokat többféle módon lehet motiválni és előnyökhöz juttatni. Ezek közül azonban nem a segélyek osztogatása a leghatékonyabb, ezért mi sokkal inkább az egymással való együttműködés megtanulásával szeretnénk jobb helyzetbe hozni őket, kihasználva a modern, 21. századi módszereket. Hogy mire gondolok? Például a közösségi médiára, és a virtuális terekre, elsősorban a létrehozandó interaktív weboldal funkciói révén. Így az adatbázis létrehozása, a folyamatos mérések és az információáramoltatás mellett a szakértői segítség és a közösségi interakciók, párbeszéddek, illetve a jó gyakorlatok megosztása, továbbvitele, adaptálása is lehetőséget teremtett a minél szélesebb körű, gyakorta speciális

kérdéskörök körbejárására, tájékozódásra, az egészségügyi, szociális, mentálhigiénés, jogi és gazdasági témájú, naponta sok családot érintő kérdések szinte azonnali megválaszolására, releváns tapasztalatokkal és feleletekkel.

Hiszünk abban, hogy közösen dolgozva olyan családi közösségeket hozhatunk létre, ahol a gyermek a legfontosabb érték. Tudjuk, hogy a szülők pozitív szemléletformálásával a közművelődési intézményrendszer az ellátórendszer többi részéről származó információk programba való integrálásával hozzájárulhat az egymásért tenni képes családi közösségek kialakulásához.

A már említett, három teljesen eltérő szerkezetű, felépítésű, lakosságszámú és összetételű településen létesítettünk Családi Pontokat, ahol a helyi közösségek a virtuális tér alapvető bázisát is jelentik az itt élő célcsoporttagok számára, ahol mindig érdemi információval szolgálnak a családok helyzetének alakulásáról, a virtuális és a személyes találkozások, dialógusok, konferenciák és praktikus tanácsok felhasználása mentén. Az adatokat, paramétereket, változókat szociológiai bemeneti és kimeneti mérések révén biztosították a szakemberek, ahogy az egyes folyamatok társadalmi összefüggéseire is rá tudtak világítani néhány szociológiai tanulmány segítségével.

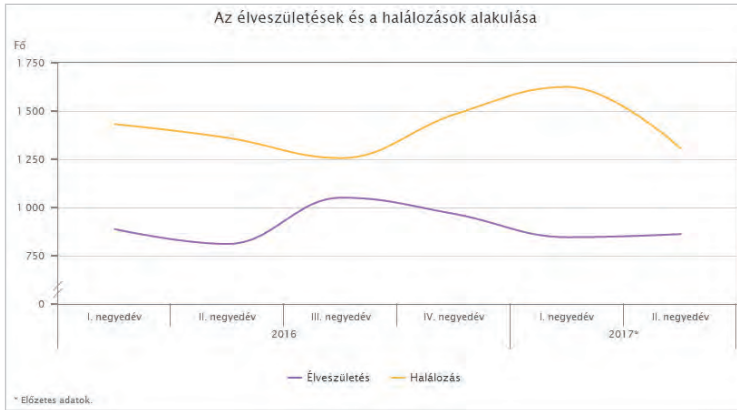
2.3 A célcsoport meghatározása, elérési módja

Tudjuk, hogy egy sikeres projekthez egy megalapozott célcsoport meghatározásra van szükség. Egy olyan, hosszútávon is nagy hatással bíró elképzeléshez, mint a Családok a családokért pedig gondosan meg kell tervezni az ő elérésüknek a módját és lehetőségeit. Épp ezért a projektünk elsődleges célcsoportjaként a megvalósítási helyszínekhez közel élő családokat határoztuk meg, akik legalább egy, maximum hat éves gyermeket nevelnek a programba való belépéskor. Végül összesen száz főt vontunk be, köztük az édesanyákat és az édesapákat, de néhány esetben csak az egyik szülő vett részt a projektben. A kontrollcsoportunkat is olyan családok alkották, akik szintén legalább egy, maximum hatéves gyermeket neveltek a projekt indulásakor, de nem vettek részt a projekt kínálta szolgáltatásokban. Elsőként a Művelődési Házak már meglévő közösségeit aktivizáltuk, de a program promótálásába bevontuk helyi civil szervezeteket is, mint társadalmi partnereket.

A program azért is tudott ilyen jól működni, mert a konzorcium tagjai az ország különböző pontjain működnek: három különböző régióban és három megyében. A célcsoportokat így az egyes szervezetek működési területén élő lakosság jelentette, és a fent

megjelölt két korcsoportból összesen 100 főt vontunk be. Nézzük most ezeket a KSH adatai alapján!

Észak-alföldi régió, Jász-Nagykun-Szolnok megye:

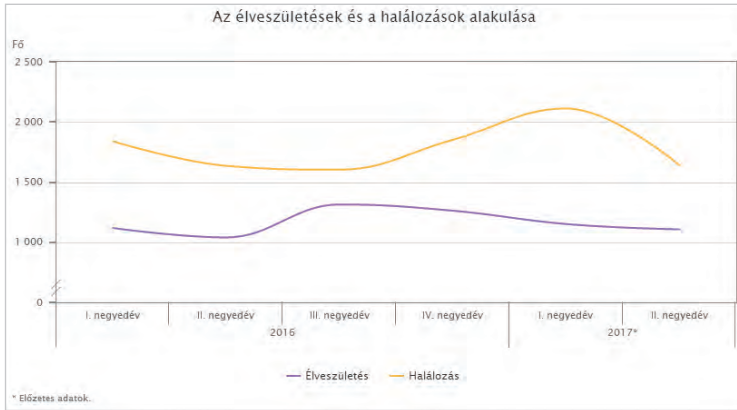

A terület legfontosabb jellemzői:

- Jász-Nagykun-Szolnok megye lakónépessége 2017. január 1-jén 373,6 ezer fő volt, 0,7 százalékkal kevesebb, mint egy évvel korábban.
- A megyében 2017 I. félévében 1708 gyermek született, és 2931 személy hunyt el.
- Az élveszületések száma 0,5 százalékkal, a halálozásoké 4,9 százalékkal növekedett az előző év azonos időszakához képest. Az élveszületések és a halálozások egyenlege 1 223 fővel csökkentette a megye lakónépességét. A természetes népességfogyásból eredő veszteség 12 százalékkal meghaladta a 2016. I. félévit, de így is az országos átlag (27 százalék) alatt maradt.

- 2017 első hat hónapjában 760 pár kötött házasságot, 8-cal kevesebb, mint az előző év I. félévében.

Dél-alföldi régió, Bács-Kiskun megye:

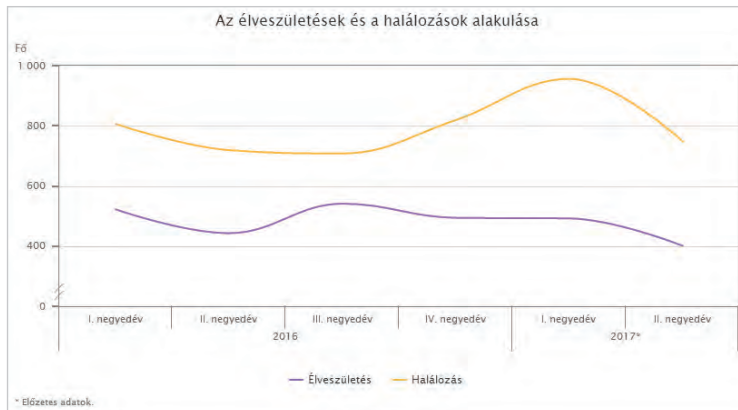
A terület legfontosabb jellemzői:

- 2016-ban Bács-Kiskun megye lakónépessége – a természetes fogyás és a vándorlási veszteség hatására – az előző évhez mérten 0,7 százalékkal csökkent, 2017. január 1-jén 508,0 ezer fő volt.
- A természetes fogyás 2017-ben is folytatódott, az első hat hónapban a születések és halálozások különbözetéből adódóan 1493 fővel csökkent a megye népessége, amely az előző év első felében mért fogyást 13 százalékkal meghaladta.
- 2017. június végéig összesen 2258 gyermek jött a világra, és 3751 fő hunyt el. Az élveszületések száma 4,6, a halálozásoké 8,0 százalékkal több volt a 2016 első félévinél.

Familiáris utak

- A házasságkötések száma mérséklődött 2016 azonos időszakához viszonyítva. Az év első felében 1090 házasságot anyakönyveztek, 5,5 százalékkal kevesebbet, mint egy évvel korábban.

Dél-dunántúli régió, Tolna megye:

A terület legfontosabb jellemzői:

- 2017. január 1-jén Tolna megye lakónépessége 221,8 ezer fő volt, 0,8 százalékkal kevesebb az egy évvel korábbinál.
- Az év első félévében az élve születések száma – az országostól eltérően – csökkent, miközben a halálozásoké – az országost meghaladó mértékben – emelkedett, így fokozódott a népesség természetes fogyása.
- 2017 január–júniusában a megyében 893 gyermek született, 72-vel kevesebb, mint az előző év azonos időszakában. A halálozások 1704 fős száma eköz-

ben 179-cel (12 százalékkal) meghaladta az egy évvel korábbit.

- A természetes fogyás a megye lakosságát 811 fővel csökkentette, amely az előző év első hat hónapjában mért fogyást 45 százalékkal meghaladta.
- A házasságkötések száma – az országos tendenciával megegyezően, de annál nagyobb mértékben – a megyében is mérséklődött. 2017 I. félévében 489 házasságot kötöttek, 6,9 százalékkal kevesebbet, mint egy évvel korábban.

2.4 Fejlesztési célok bemutatása

A helyi társadalom életében fennálló problémák feltárásával, a helyi szükségletekre reagáló, innovatív megoldások adaptálásával egy ilyen projekt hozzá tud járulni az egy-egy térségben jellemző problémák megoldásához, a lakosság társadalmi helyzetéből és a területi jellemzőkből eredő hátrányainak kompenzálásához.

Az általunk megálmodott program közművelődési szolgáltatások kiterjesztésével és információs tér működtetésével hozza egymáshoz közelebb a családokat, hozzásegítve őket a sikeres gyermekneveléshez. Mindezt úgy, hogy az őket érintő szociális rendszereket, információkat testközelből meg tudják ismerni, hiszen egy helyen elérhetővé válnak. Különösen fontos egy ilyen projekt gyerekekre gyakorolt

hatása. Hosszú távú cél, hogy a gyerekekből sikeres felnőttek váljanak, az önálló életvitelhez szükséges képességeik minél előbb kibontakozzanak. Ehhez leginkább a szülők szemléletformálásával lehet hozzájárulni.

Az alapokat Szolnokon a konzorciumvezető VOKE Csomóponti Művelődési Központ által elindított és már működő Baba-mama Közösségi Pont képezte, amit kiszélesítettünk, majd egy internetes felületet hoztunk létre, amivel mindenhová el tudtuk juttatni a program megismertetését.

Az adaptáció a következő területek megoldására koncentrálna:

- családokat érintő szolgáltatások, különös tekintettel a gyermekekre;
- szociális ellátások és szolgáltatások, gyermekvédelem, gyermekjólét fejlesztése;
- társadalmi felzárkózás és befogadás, ezen belül:
 - kisebb települések elszegényedése, elnéptelenedése,
 - a közszolgáltatások (egészségügyi és közérdekű szociális szolgáltatások) elérhetőségének és minőségének javítása,
 - családtervezés, családi életre való felkészítés.

Egy ilyen projekt megvalósításával ráadásul hozzájárulhatunk a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia, a Végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni

középtávú stratégia, az Ifjúsági Garancia akcióterve, a Nemzeti Ifjúsági Stratégia, a Civil stratégia és a Nemzeti önkéntes stratégia, valamint a Köznevelés Fejlesztési Stratégia céljainak eléréséhez.

2.5 Helyi igények

Nem mindig egyszerű feladat a családok közötti kapcsolatokat, együttműködések, közös tevékenységek kiépítése, de épp ekkora kihívást jelent a családok megszólítása, majd leültetése, hogy együtt megtaláljuk a közös célokat és cselekvéseket, amelyek megvalósítása abszolút illeszkedik a helyi igényekhez. Nem szabad ilyenkor elfeledkezni a kötetlen beszélgetések erejéről, a különböző társadalmi csoportok összefogásáról, a nyilvános párbeszédnek vagy épp a tapasztalatcsere hiánypótló szerepéről. A letisztult ötleteket és terveket megállapodás követhetik, amiket a gyakorlatban is valóra válthatunk.

A projekt előkészítése során már elvégeztünk egy előzetes igényfelmérést az érintett településeken, ahol megkérdeztük a lehetséges célcsoportba tartozó személyeket. Ennek során már vázoltuk a projekt lényegi elemeit is, amelyek kedvező fogadtatásra találtak. Ahogy azt tapasztaltuk, a megkérdezettek 90 százaléka szívesen vesz részt egy családok közötti együttműködést szorgalmazó projektben, hiszen érzik ők is, hogy a mai felgyorsult, rohanó és gyakran

kapkodásokkal teli világban nem jut elég idejük sem egymásra, sem a baráti kapcsolataink ápolására. Sokan bevallották, hogy sokszor lenne szükségük valamilyen mértékű, fokú és típusú segítségre, ami lehet, többek között mondjuk gyermekfelügyelet, vagy például egy kisebb bevásárlás, de gyakran inkább csak egy családi „logisztikai”, tehát életvitelszerű, szervezési probléma megoldása. Az általunk megkérdezettek azt is szívesen vennék, ha lenne egy olyan Internetes, bárki számára könnyen hozzáférhető felület, ahol bátran kérdezhetnek és ezekre a kérdéseikre szakértő válaszokat is kapnak. Egyértelmű, hogy ez elősegíti a friss, a gyakorlati életben is a legjobban hasznosítható információk gyors cseréjét, ahol fontos információkhoz juthatnak hozzá.

Ezek mellett a helyi igényekhez igazodva segítettük elő a családi életre nevelést, miközben közvetítettük a házassággal, a hosszú távú párkapcsolati elköteleződéssel, illetve a gyermekvállalással kapcsolatos pozitív attitűdöt több generáció számára. Ez utóbbiak közé tartoztak például a párkapcsolattal még csak ismerkedő tizenéves korosztály tagjai, illetve a már családalapításon gondolkodó fiatalok, de nem feledkeztünk meg a már házasságban, tartós kapcsolatban élők köréről sem.

Az előzetes igényfelmérés alapján a konzorciumvezető által korábban megvalósult és kiértékelt projektet adaptáltuk a résztvevő szervezetek tevékenységébe, amelyet a konzorciumi tagok a saját-

tosságaikhoz mérten és saját megközelítésükben vezettek be, hogy mindez helyben kellő hatékonyságot fejtsen ki.

Nem utolsó sorban azt látjuk, hogy a projekt tapasztalatai gazdagítják a megvalósításba bevont szakemberek szakmai ismereteit, valamint az együttműködések révén javul a konzorciumban résztvevő szervezetek megítélése is, és ez további együttműködések eredményezhet.

2.6 A tudásmegosztás módszerei

Az úgynevezett adaptációs programtevékenységek között számos szakmai feladatot találhatunk. Itt sem maradhatott el a szakmai terv készítése, a célcsoport meghatározása, az az adaptáció alapját jelentő innovációk összegzése, részletes bemutatása, valamint az intézmények közötti kapcsolatfelvétel, az együttműködés kereteinek kialakítása. Ezek nélkül a kezdeti lépések nélkül el sem tudtunk volna indulni.

De nézzük a tudásmegosztás módszereit, ami jó útmutatóul szolgálhat a hozzánk hasonló szakemberek számára:

1. Az érintett intézmények (a helyi társadalomban működő és a projektekre hatást gyakorló, vagy jogkörrrel rendelkező intézmények, szervezetek, akik tájékoztatása/felkészítése a projekt elindulásakor

- pl. önkormányzat, szakmai szervezetek, érintett célcsoportok érdekeit képviselő szervezetek) közötti kapcsolatfelvétel, az együttműködés kereteinek kialakítása, eljárások kidolgozása az együttműködésre, az eredmények elismerésére, az esetlegesen felmerülő problémás helyzetek azonosítására, bejelentésére, kezelésére.
2. A szolgáltatói szerep ellátásához szükséges fejlesztéseket irányító team és szakmai megvalósítói csoport kialakítása és működtetése; a megvalósításban résztvevők felkészítése az innovációhoz kapcsolódó specifikus tudás, kompetencia megszerzése érdekében, folyamatos műhelymunka.
 3. A konzorciumi tagok és helyi partnerek közötti hálózatépítés, a hálózat működtetése ezen belül szakmai támogatás és nyomon követés.
 4. Az adaptáció bevezetése konzorciumi tagok által, az adaptáció lényegét jelentő jó gyakorlatok, módszerek megismertetése és hatékony bevezetésének támogatása (például tréning, képzés, tanulmányút, terepmunka stb.).
 5. Az innovációhoz kapcsolódó monitoring tevékenység (a fejlesztés társadalmi hatástársainak folyamatos mérése) megvalósítása, a hatásmérési folyamat ellenőrzése és a hatásmérési folyamat eredményeinek értékelése külső szakértő által, adatgyűjtés, dokumentációs rendszer működtetése, mérés lebonyolítása.
 6. Szakmai programok, szolgáltatások szervezése, megtartása a célcsoporttal.

7. Csapatépítő és szabadidős program szervezése a célcsoport és a szakmai megvalósítók bevonásával.
8. A adaptációt elősegítő tevékenységek (támogató honlap fejlesztése és működtetése, tapasztalatmegosztó rendezvény szervezése, a külső értékelő bevonásával esettanulmány készítése és megosztása).
9. A szakmai megvalósítók és a célcsoport tagjainak szóló képzések, tréningek, kompetencia fejlesztések, workshopok, esetmegbeszélések, szupervízió.
10. Szakmai programok szervezése, megtartása a célcsoporttal, (felnőttek, szülők és gyermekek).
11. Adatgyűjtés, dokumentációs rendszer működtetése.
12. Az adaptáció eredményességének folyamatos nyomon követése a konzorcium által.
13. Mérés lebonyolítása, a projekt keretében megvalósult innovatív kísérletek és módszerek kiértékelése és összegzése.
14. Az adaptáció sikerességének mérése, értékelése független értékelő által, értékelési zárójelentés készítése.
15. A projekt végén az adaptáció lényegi elemeinek módszertani és szakmai összegzése, könyv vagy online kiadvány nyilvánosságra hozása és konferencián történő bemutatása.
16. Saját projekt-tevékenység folyamatos közzététele a nyilvános felületén (legalább havonkénti frissítés).

Egy ilyen, nagyszabású projektben fontos elemet képeznek a szakmai anyagok, illetve az ehhez hasonló kiadványok. Szintén kiemelt feladat a szakmai megvalósítók és együttműködők közötti hatékony együttműködést szolgáló és az értékelést is támogató honlap fejlesztése, ahol hatékonyan megvalósul az eredmények nyilvánossá tétele.

Egy ilyen kaliberű projekt megvalósítása során fel kell venni a kapcsolatot többek között a helyi önkormányzatokkal, munkaügyi központokkal, felsőoktatási intézményekkel, érdekképviselői szervezetekkel, hogy szükség esetén a problémás helyzetek azonosítására és megoldására közösen találjuk meg az optimális megoldást, és akikkel ki kell alakítani az együttműködés kereteit. Emellett szükséges egy, a szükséges fejlesztéseket irányító csapat, illetve szakmai megvalósítói csoport kialakítása és működtetése, akik kiemelt szerepet vállalnak a megvalósításban résztvevők felkészítésében az innovációhoz kapcsolódó specifikus tudásukkal, de támogatják a szükséges kompetenciák megszerzését, aminek érdekében folyamatos műhelymunkát végeznek. Ők, a szakmai csapat (team) tagjai a helyi partnerekkel való hálózatépítésért, valamint a hálózat működtetéséért is. De mi kellhet ehhez?

- *motiváció*: meg kell ismertetnünk a lehetséges partnerekkel, hogy milyen előnyökkel jár, ha csatlakoznak a projekt keretében létrehozandó hálózathoz;

- *együttműködési készség*, ami kéz a kézben jár a partnerséggel;
- *bizalom*;
- *energia befektetés* (kapcsolattartás, törődés), azaz egyéni és/vagy kollektív cselekedetek Közösségi kohézióhoz szükséges tényezők: a kölcsönösség, a normák megléte, elfogadása és betartása.

Ennek legfőbb eredménye a komoly társadalmi tőke termelése: a hálózathoz csatlakozó partnerek ugyanis többek között információt, kapcsolatokat, új tudást szereznek a projektben megvalósuló együttműködés által, miközben részt vehetnek a projekt egyes programelemein is. Ezzel egy konkrét win-win szituációt érnek el, egy olyan együttműködést, amiben mindenki csak nyerhet. De itt nem érdemes megállni. Az adaptáció bevezetése, az adaptáció lényegét jelentő jó gyakorlatok, módszerek megismertetése és hatékony bevezetésének támogatása például tréning, képzés, tanulmányút, vagy épp terepmunka által megmutatja a módszer újdonságát és hatékonyságát. Mi ehhez kapcsolódóan a projekt vonatkozásában az úgynevezett EFQM alapú önértékelésen nyugvó minőségirányítási rendszert vezettünk be, ami az Európai Üzleti Kiválósági Modell rövidítése és az 1992-es bevezetése óta sokat bizonyított. Építettünk a szintén mozaikszókból álló PDCA ciklusra⁹ is, ami egy négylépéses és az ismétlődésre épülő menedzsment módszer, és amit leginkább a különböző termékek és

9 PDCA ciklus. <https://hu.wikipedia.org/wiki/PDCA-ciklus>

folyamatok kontrolljára, illetve azok folyamatos fejlesztésére használnak. Ennek a minőségirányítási rendszernek az elemei a minőségirányítási kézikönyv, eljárások kézikönyve, bizonylati album. Az ez alapján működtetett dokumentációs rendszer nagyban segíti majd a független külső értékelő által végzendő hatásmérési folyamatot is, továbbá a hatásmérési folyamat ellenőrzését.

De nem csak a szigorúan vett munkáról szólt a program: a résztvevőknek és szakmai megvalósítóknak helyszínenként két-két alkalommal, tehát összesen hat esetben szerveztünk szabadidős programot, amelynek a célja a családok kikapcsolódásának, értékteremtő és hasznos szabadidő eltöltési lehetőségének biztosítása volt, kitűnő tapasztalatokkal.

És hogy ezeket az észrevételeket, a szerzett ismereteket, tudást és benyomásokat megosszuk másokkal, összesen négy alkalommal tartottunk tapasztalatmegosztó rendezvényeket, valamint további kerekasztal-beszélgetéseket és konferenciákat. Ezekon számos kérdést tettünk fel a jelenlévő társadalmi, közművelődési és családügyi szakembereknek. Például ezekre a kérdésekre kerestünk válaszokat:

- Mi jellemzi az Y és a Z generációt?
- Mit és hogyan tud segíteni a szakember a szülőknek, családoknak?
- A közművelődés és a szociális ellátórendszer hogyan tud összekapcsolódni, segíteni a közösségek alakulását, fejlődését?

Az ilyen jellegű tudásmegosztás legfontosabb célja ezúttal is az, hogy a közművelődési szolgáltatók kiterjesztésével és információs tér működtetésével a családokat közelebb lehessen hozni egymáshoz, hozzásegítve őket a sikeres gyermekneveléshez, de mindezt úgy, hogy az őket érintő szociális rendszereket, információkat is megismerjék, egy helyen legyenek elérhetőek. A mi módszereink közé tartozott még a szupervízió, az esetmegbeszélések, szakmai napok, a tréningek és a workshopok, ahol a jó gyakorlatok felismerése, a problémás esetek megbeszélése, és a szakmai tapasztalatcsere a fő cél. A szupervízió ebben az esetben olyan kompetencia fejlesztést tesz lehetővé, amely révén a primer prevenciót is megvalósítja és utat nyit a szakemberek lelki egészségmegőrző szakmai tudásának, attitűdjének és képességeinek fejlesztéséhez. Itt a szakmai megvalósításban résztvevők személyes élményeinek feldolgozása történt meg a csoport hozott témáihoz kötötten, ahol a társsak segítenek az egyéni problémák támogató megbeszélésében, a pozitív tapasztalatok megosztásában, a saját munkára történő reflektálás gyakorlásában, az egymástól tanulásban, az individuálpszichológiai szempontú életstílus-elemzés, célokság-értelmezés, konstruktív problémamegoldás alkalmazásában. Modellez egy olyan helyzetet, amely megerősíti a kommunikáció iránti igényt, mivel a problémák megbeszélése megoldásközpontú, én-erősítő megközelítéssel történik.

A családügyi workshop alapvető témái közé tartoztak a családi szerepmodellek és családi élettervezés, avagy mi kell ahhoz, hogy boldog család legyünk? Itt ezekre a kérdésekre kerestük leginkább a válaszokat:

- Mi jellemzi a sikeres családokat, és mi a boldog családokat, összefügg-e a kettő?
- Mi a különbség család és család között?
- Milyen csoportfejlődési fázisok léteznek a gyakorlatban?
- Versengés vagy együttműködés - mikor melyik hatékonyabb?
- Csoportszerepek: mindenki a helyén van? Minden szerep betöltött?
- Konfliktuskezelési módok. Melyik szituációban melyik módszer hatékonyabb?
- Mik a csoportos döntéshozatal technikái, azaz hogyan szabadítsuk fel az egyéni kreativitásunkat?
- Mit jelent az együttműködés? Ilyen játékos feladatok során tudatosíthatjuk saját szerepeinket, működésmódunkat a családban.

A családügyi workshopokon a támogató felnőttek és a különböző szerepmodellek kerültek a fókuszba. Utóbbi a családok számára gyakran olyan, más családok jelképezik, amelyekkel hétköznapi életük során kapcsolatba kerülnek, vagy a médiában látják őket – tanárok, szülők, ápolók, orvosok, egyházi személyek, rendőrök, sportolók, zenészek és színészek családjai.

Ezek a gyakorlatok segíthetnek a családoknak többek között megismerni az ilyen jellegű családokban élő felnőttek személyes tapasztalatait, miközben kérdéseket tehetnek fel közvetlenül az egyes szakembereknek. Felismerhetik a saját vezetői készségek jelentőségét azáltal, hogy bizonyos területek vezetőivel találkozhatnak. Beszélhetnek sikeres fogyatékos emberekkel, és értékes kapcsolatokat építhetnek ki olyan emberekkel, akik az őket érdeklő területeken működnek.

Nem szabad megfélemlenünk az érzékenyítő tréningekről sem, ahol a résztvevők segítő attitűdöt sajátíthatnak el, megtanulhatják felismerni a saját korlátaikat, a határaikat, a tapintatos, de egyértelmű közlések módját, emellett pontosan érzékeltetni saját szerepüket, kezelni a kialakult játszmákat, és növelni a konfliktusmegoldó készségüket. Az érzékenyítés során a résztvevőben nem tudatos folyamatok zajlanak, ez feltételezi az üzenet beépülését, az attitűd és a viselkedés megváltozását. Az érzékenyítés folyamata az egyén vagy a társadalom számára megadja a lehetőséget, hogy döntsön, és felelősséget vállaljon életének irányításában. Tudjuk, hogy a szociális és érzelmi kompetencia fejlődésében öröklött és tanult komponensek egyaránt szerepet játszanak. Ezért valljuk, hogy minden olyan program, amely hozzájárul a tapasztalati úton való tanuláshoz, és mások segítségével alapul, a program megfelelő előkészítése, lebonyolítása és az élmények feldolgozása esetén alkalmas e területek fejlesztésére, a szociális érzékenyítésre.

2.7 Innováció és a szakmai tevékenységek

Ha találtunk egy jó módszert a projekt kezdetekor megfogalmazott célok eléréséhez, akkor érdemes arra törekedni, hogy ez adaptálható legyen más helyeken, más időpontokban és más környezetben is. Mi megvizsgáltuk a VOKE Csomópointi Művelődési Központ által megvalósított Fiatal Családok Pontja intranetes hálózat és közösségi kezdeményezés megvalósítását és arra a következtetésre jutottunk, hogy figyelembe véve az egyes intézmények sajátosságait és azonosságait, a program könnyedén adaptálható.

Ahogy arra korábban már rámutattunk, mi abban hiszünk, hogy a családokat nem segélyek osztogatásával, hanem az egymással való együttműködés megtanulásával lehet leginkább jobb helyzetbe hozni. Ehhez érdemes kihasználni a XXI. századi módszereket, úgymint a közösségi médiát, virtuális tereket, elsősorban a létrehozandó interaktív weboldal funkciói révén. Így az adatbázis létrehozása, a folyamatos mérések és az információáramoltatás mellett a szakértői segítség és a közösségi interakciók, párbeszéd, illetve a jó gyakorlatok megosztása, továbbvitele, adaptálása is lehetőséget teremt a minél szélesebb körű, gyakorta speciális kérdéskörök körbejárására, tájékozódásra, az egészségügyi, szociális, mentálhigiénés, jogi és gazdasági témájú, naponta sok családot érintő kérdések szinte azon-

nali megválaszolására, releváns tapasztalatokkal és feleletekkel.

A közös munka segítségével olyan családi közösségeket lehet létrehozni, ahol a gyermek egyértelműen értéknek számít; míg a szülők pozitív szemléletformálásával a közművelődési intézményrendszer az ellátórendszer többi részéről származó információk programba való integrálásával hozzájárulhat az egymásért tenni képes családi közösségek kialakulásához. A három, teljesen eltérő szerkezetű, felépítésű, lakosságszámú és összetételű település - ahol a Családi Pontok létrejöttek, és ahol a helyi közösségek a virtuális tér alapvető bázisát is jelentik az itt élő célcsoporttagok - pedig érdemi információval szolgált a családok helyzetének alakulásáról.

Ezek a programok elősegítik többek között a társadalmi felzárkózást, az azonnali segítségkérést és nyújtást, valamint a társadalmi párbeszédet. Bízunk benne, hogy a már meglévő módszertanunkat sikerül olyan mértékben átdolgozni és adaptálni, hogy a sikeres projekt megvalósítást követően az országban több Családi Pont is megkezdje majd a működését. Az adaptáció alkalmazhatóságának és sikerességének érdekében azonban érdemes először előzetes igényfelmérést végezni a célcsoport körében, majd megvizsgálni a programba bevont szervezetek alkalmasságát és felhatalmazottságát egy ilyen kaliberű projektben való részvételre.

De vessünk egy pillantást a szakmai tevékenységekre:

- *Előkészítés*
 - Szakmai terv készítése
 - Intézmények közötti kapcsolatfelvétel
 - Tájékoztatás, nyilvánosság
- *Megvalósítás*
 - Kapcsolatfelvétel az érintett intézményekkel, folyamatos kapcsolattartás
 - Szakmai team létrehozása és működtetése
 - Hálózatépítés és működtetés
 - Adaptáció bevezetése és támogatása
 - Innovációhoz kapcsolódó monitoring tevékenység
 - Személyes nyomon követés, konzultáció
- *Szakmai programok a célcsoporttal*
 - Klubfoglalkozások
 - Családi Pont működtetése
 - Internetes közösségi tér
- *Csapatépítő és szabadidős programok*
 - Családi nap
- *Adaptációt elősegítő tevékenységek*
 - Honlap fejlesztése és működtetése
 - Tapasztalatmegosztó rendezvények
 - Konferenciák
 - Esettanulmányok készítése és megosztása
 - Családi Pont Roadshow
 - Országos konferencia

- *A szakmai megvalósítók és a célcsoport részére szervezett képzések, tréningek, workshopok, szupervíziók*
 - Szupervízió
 - Esetmegbeszélés
 - Workshop
 - Családügyi workshop
- *Szakmai programok szervezése a célcsoporttal*
 - Adatgyűjtés, dokumentációs rendszer működtetése
 - Az adaptáció eredményeinek folyamatos nyomon követése
 - Mérés lebonyolítása, szakmai-módszertani összegzés
 - Az adaptáció sikerességének mérése
 - Szakmai-módszertani összegzés megjelentetése és bemutatása
 - Saját projekttevékenység folyamatos közzététele a honlapon
 - Kapcsolatfelvétel
- *Választható, önállóan nem támogatott tevékenységek*
 - Érzékenyítő tréningek

2.8 Az egyenlő bánásmód érvényesülése, az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése

Mint minden modern társadalom, Magyarország lakossága is erősen rétegzett. Az egyéneknek, illetve a családoknak a társadalomban elfoglalt helye hatással van a gyermekek életesélyeire, ezen belül pedig iskolai sikerességükre. Az iskolai kudarc által leginkább fenyegetett tanulói csoportok szempontjából kiemelkedően fontos a felnőttképzés kínálata. A közművelődési intézményrendszer, így művelődési házaink is olyan lehetőséget kínálnak mind a fiatalabb, mind az idősebb társadalmi rétegnek, amellyel az iskolában szerzett hátrányokat, hiányosságokat a non-formális vagy informális oktatás keretein belül, szinte észrevétlenül pótolni tudja. A projekt keretében adaptált jó gyakorlatok, módszertani leírások hatékonyabbá tehetik a konzorciumi tagok munkáját, a kialakult együttműködések kapcsán pedig a látogatók igényei is mindinkább előtérbe kerülhetnek.

És hogy mi ennek a törvényi háttere? Az 1997. évi CXL. törvény, az úgynevezett kulturális törvény szerinti 2017-es módosítása előtti megfogalmazásban a *„közművelődés a polgárok iskolán kívüli, öntevékeny, önművelő, megismerő, kultúraelsajátító, műkedvelő és alkotó célú cselekvése, amely jellemzően együttműködésben, közösségekben valósul meg.”*

Látjuk, hogy a készségfejlesztés, a gyakorlati irányú tanulás sok esetben éppen azok számára nem elérhető, akiknek esélyt kínálna életminőségük érdemi javulására. Ők azok, akik nem kapnak tanulásukhoz kellő ösztönzést, tanulási nehézségekkel vagy korábbi tanulási kudarccal küzdenek, alacsony végzettségűek vagy képesítés nélküliek. Az alacsony részvétel okai között az egész életen át tartó tanulás-hoz szükséges alapkompenciák hiánya, a tanulási szolgáltatások iránti fizetőképes kereslet, valamint a leginkább segítségre szoruló rétegeket megcélzó kínálat szűkössége egyaránt fellelhető. Ennek érdekében megkülönböztetett oktatási tanulási támogatásban kell részesíteni a társadalmi vagy egyéb okokból hátrányos helyzetű csoportokat és bővíteni szükséges számukra a tanulási lehetőségeket. A közművelődés rendszere, így intézményünk is erre kínál megoldást, hisz olyan informális és non-formális tanulási alkalmakat kínál a lakosságnak, melyek hosszú távon hozzájárulnak hátrányaik csökkentéséhez, kompetenciáik fejlesztéséhez. A programban részt vevő szakemberek tudásának fejlesztésével hozzájárulunk, hogy a szakemberek mindennapi munkája hatékonyabb és sikeresebb legyen, könnyebben szót tudjanak érteni a társadalom marginalizálódó rétegével.

Egy ilyen vállalás megvalósításakor fontos, hogy a konzorciumban részt vevő szervezetek mindegyike ellásson és folyamatosan biztosítson kulturális, köz-

művelődési, oktatási és közösségi funkciókat is, de a pályázati lehetőségeket kihasználva megújuló formákban, a sokszínűség és a még inkább egyénre szabható jellegű, egész életen át tartó tanulást biztosító szolgáltatásokat is vállaljon. Cél a meglévő, hatékonynak bizonyult tevékenységek mellett új közösségi kezdeményezések befogadása és működtetése, új típusú tanulási formák kialakítása sokszínű tematikájú programmal, a családi életre való felkészítéshez új típusú programok, illetve a meglévő szolgáltatások továbbfejlesztése. A különböző társadalmi helyzetű személyek, illetve általuk, rajtuk keresztül a környezetükben élő társadalmi csoportok közeledését segítő kezdeményezések, akciók, programok támogatása, valamint antidiszkriminációs képzési programok indítása nemcsak európai irányelv, de hazánkban elengedhetetlenül szükséges is.

3. A család szerepe és jelentősége

A következő fejezetben a társadalmunk fő építőkövét, alapját képező családdal foglalkozunk, ami évezredek óta az emberek közötti legszűkebb, legintimebb társulás, szerves és nélkülözhetetlen része az életünknek. Egyértelmű, hogy a család kiemelten fontos szereppel bír, de ennél még többel. Miután társadalmi szerepe az utódok nevelése és eszerint az első közeget jelenti a gyerek számára, ezért az már az első éveitől kezdve a részesevé válik annak a modellnek, ami végigkíséri a teljes életét. Ez az a hely, ahol a gyerek szeretetet kap, miközben megismeri annak a módját, hogy hogyan tud együtt élni több emberrel, de arra is választ és mintákat kap, hogyan lehet alkalmazkodni a környezethez. A családnak épp ezért fontos szerepe az is, hogy olyan utódokat neveljen, akik egészséges testi és lelki állapotban fognak aztán kilépni a veszélyekkel teli nagyvilágba.

A fentiekből egyértelműen következik, hogy milyen fontos a család által nyújtott pszichológiai támasz, a kölcsönös kapcsolódás, a megfelelő kommunikáció, az érzések és gondolatok megosztása. Nem véletlen, hogy amikor megkérdezzük valakit arról, hogy mi a legfontosabb az életében, akkor a munka, a barátok, illetve a más társas kapcsolatok elé helyezi a családot. Több hazai szociológiai és demográfiai felmérésből

kiderül, hogy életünkben egyértelműen a családot soroljuk az első helyre, és ezt a tényt nem csak a házasságban élők, hanem az aktuálisan egyedülállók is megerősítették.

A család tehát az egyik legtöbb funkcióval bíró, az életünket leginkább meghatározó és arra a legnagyobb hatással bíró legkisebb társadalmi egység (ez már a szociológiai fogalma), amely folyamatosan átalakulóban van. Többek között biztonságot és menedéket ad a gyorsan változó, gyakran buktatókkal és nehézségekkel teli világban; utat és orientációt mutat; segíti a fejlődést és felkészít a kihívásokra; támogatja az életben való kiteljesedést és még sokáig sorolhatnánk.

Bátran állíthatjuk, hogy a családuink nélkül nem lennénk azok, akik. Nem azokkal az értékekkel rendelkeznenk, talán az egész életünket másként élnénk.

Ezért is fókuszált a programunk azokra a módszertanokra és megközelítésekre, amelyek még szorosabbá fonták a köteléket a családtagok között, rámutattak bizonyos megoldási és kezelési alternatívákra, közelebb hozták egymáshoz a család tagjait különböző foglalkozások és programok révén, miközben gyakran hidat képeztek egy-egy képzeletbeli szakadék felett vagy segítettek áthidalni az esetlegesen felmerülő nehézségeket, kényes helyzeteket és problémákat.

Az ideális család bizonyos megközelítésben nem más, mint a házasságra épülő „szeretetközösség”,

ahol az édesapa és az édesanya bensőséges és biztos érzelmi kapcsolata az, ami a szilárd háttérrel biztosítja a gyermek vagy gyermekek egészséges fejlődéséhez. Egyre nehezebb azonban megfelelő időt és energiát fordítani a beszélgetésre, a közös játéokra, a kirándulásokra, a családi programokra, szabadidős tevékenységekre.

Az egyre inkább rohanó világban az egymásra való odafigyelés is hátrányokat szenved, az esti mese felolvasása szép lassan eltűnik, amivel a gyerekek életben való eligazodásának tanulása nehezkesebbé válik¹⁰. Nem kérdés, hogy ideális esetben a családi jövedelem és a fogyasztás egyensúlyban van, a legügyesebbek még meg is tudnak takarítani a jövedelmükből. Egyaránt fontos az előrelátó és következetes nevelés, a gondoskodás, de a karrier és a családalapítás egyensúlyának megtalálása is.¹¹

3.1 A család fogalmának értelmezése

A család fogalmának meghatározása mondhatni lehetetlen küldetés, olyannyira sokrétű, többfunkciós, érzelmi és fizikai kapcsolatot feltételez. A szakirodalmat vizsgálva is számos definíciót találhatunk ennek megoldására, ám egy dologban ezek mind egyetér-

10 Eduline: Családszociológia, [http://www.eduline. hu/segedanyagtalalatok.aspx/letolt/3649](http://www.eduline.hu/segedanyagtalalatok.aspx/letolt/3649), 2009.

11 Neményi Mária: Család és politika. Szociológiai Szemle, Bp., 2003/1.

tenek: legyen szó bármely életkortól, minden ember magánéletének sikerességét a boldog, kiegyensúlyozott családi léte alapozza meg. Nem véletlenül, hiszen mindannyian társas lények vagyunk, számunkra a család – kultúráktól és kialakult szokásoktól, hagyományoktól függetlenül – egyfajta természetes adottság és közeg, aminek épp úgy kedvező hatása van mind testi, mind lelki vagy épp a szellemi fejlődésünk szempontjából. Ezen pedig az sem változtat, hogy klasszikus családról (tehát szülők és gyermek vagy gyermekek közösségéről) vagy pedig a házasság nélküli együttélésről, a gyermektelen párokról, az egyszülős családról vagy épp gyermeket nevelő homoszexuális párokról (ez persze az adott országok jogi szabályozási hátterétől is függ) beszélünk.

A család fogalmának értelmezése során épp ezért vagyunk nehéz helyzetben. De kezdjük mindjárt az elején, és keressük meg a legegyszerűbb és leginkább alapvető meghatározást. Eszerint:

„... a családot más csoportoktól az különbözteti meg, hogy különemű személyekből áll, akik különböző (legalább két) generációhoz tartoznak. A család reprodukálja önmagát; vagyis nem új tagok fölvétele révén egészül ki, hanem „önerőből”.¹²

A család fogalmát azonban több tudományág megközelítéséből is vizsgálhatjuk, és valamennyi társadalomtudományi kutatás másként csoportosítja.

¹² Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vizey Ágnes (2006): A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. Család, gyerek, társadalom. Bölcsész Konzorcium

Most nézzük végig ezeket a fent már idézett könyv segítségével!

1. Néprajzi megközelítés szerint:

- *monogám család*: egy férfi és egy nő házasságán alapul;
- *poligám család*: a házasságot egy férfi több nővel köti;
- *poliandrén család*: egy nő több férfival házasodik.

2. A házastárs megválasztása szerint:

- *engogám házasság*: ahol a házastárs ugyanaból a társadalomból, például csoportból, törzsből vagy településről való (természetesen az ilyen típusú házasságon alapuló család leginkább a primitív természeti népeknél ismert);
- *egzogám házasság*: ahol csak más társadalomból választható a házastárs.

3. A jogi megközelítés, tehát a családon belüli hatalmi viszonyok megoszlása szerint (a korábbi évszázadok gyakorlata alapján):

- *patriarchális család*: ahol az apa jogán öröklődik a vagyon és vele együtt a legfontosabb hatalmi viszonyok;
- *matriarchális család*: az anya jogán öröklődik a vagyon és vele a legfontosabb hatalmi viszonyok is.

4. A szociológiai megközelítés szerint, amely a család szerkezetéből indul ki és ami alapján legalább két generáció él benne együtt:

- *nukleáris család* (más néven családmag): ha csak két generáció, tehát a szülők és a gyerekek élnek együtt;

- *nagycsalád, kiterjesztett család, többgenerációs család*: a nevéből is adódóan kettőnél több generáció él együtt;
- *családtöredék*: ha a szülő elvált, aki egyedül neveli gyermekét.

Tágabb értelemben, a szociológiában az olyan együtt élő kiscsoportot nevezünk családnak, amelynek tagjait meghatározott kötelék, tehát vagy házassági kapcsolat, vagy leszármazás, más szóval tehát vérségi, vagy egyedülálló esetben örökbefogadási kapcsolat köti össze.

Andorka Rudolf szociológus szerint a család mindig kis létszámú, ahol tagok személyesen ismerik egymást, ráadásul a teljes személyiségüket adják és így kapcsolódnak egymáshoz. Ebben a megközelítésben a család kiscsoport vagy leginkább egy informális csoport, amit csak és kizárólag a személyes kapcsolatok szabályoznak, szemben a nem formális előírásokkal. A gondolatmenetet folytatva a család egyben elsődleges csoport is, miután a benne tapasztalható kapcsolatok sokoldalúsága feltételezi a teljes személyiséggel való részvételt. Ráadásul az ilyen típusú csoportok a szocializáció elsődleges terepeit is jelentik¹³.

Ám ha még egy pillanatra a szociológiai megközelítésre fókuszálunk, akkor érdemes megnézni Antony Giddens¹⁴ aspektusát, aki többször is hangsúlyozza, hogy „a családtagokat közvetlen rokoni kapcsolat fűzi

13 Andorka Rudolf (1997): Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó. Budapest

14 Antony Giddens (2003): Szociológia. Osiris Kiadó. Budapest.

össze, ami leszármazással vagy házassággal jön létre és szélesebb rokonsági csoportokat is összekapcsol”. Giddens megközelítésében az úgynevezett *származási* családkba beleszületünk, miközben a *nemző* családba leginkább belépünk.

A statisztikák szerint a fiatal generációknál azonban egyre inkább a kései családalapítás lett a jellemzőbb, miközben a párkapcsolatok törekenyebbé váltak, és növekszik a gyermektelenek aránya a társadalomban.

3.1.1 A nukleáris család

Bár a korábbi fejezetben már egy mondattal érintettük a család fogalmának szociológiai megközelítéseit, most mégis érdemes egy pillanatra jobban elmélyednünk a fogalmi keretek értelmezésében. Elsőként nézzük meg a leginkább általános és elterjedt családtípust, a nukleáris családot!

A nukleáris család fogalma az ipari forradalom hatására terjedt el. Ez az átfogó társadalmi, gazdasági és technológiai változás 1769 és 1850 között elsőként Nagy-Britanniában, majd Európa és Észak-Amerika egyes régióiban zajlott le, miközben alapjaiban alakította át a korabeli világot és az emberek életét, gondolkodását és szokásait.¹⁵ Ebben az időszakban a munkahely és lakóhely jól láthatóan

¹⁵ Ipari forradalmak – az Ipar 1.0-ból az Ipar 4.0-ba vezető út.
<http://mle.hu/ipari-forradalmak-az-ipar-1-0-bol-az-ipar-4-0-ba-vezeto-ut/>

szétvált, emiatt viszont megszűnt a család addig fontos funkciója, a közös termelői egység. Az ipari forradalom hatására általánossá vált közben az iskoláztatás is, így ezeknek az együttthatóknak a hatására többé már nem volt szükséges a több generáció jelenléte a családban. Persze ennyi nem lett volna elég: ott voltak még az oldalági rokonok és a különböző generációk, akik időközben szép lassan, de egyre növekvő tendenciában „letöredezték” a családról. Végül a korábbi családként ismert közösségnek csak a szó szoros értelmében vett magja maradt meg. Miután a mag latin szóval nucleus, ezért ebből eredhet a most taglalt nukleáris család kifejezés is. Hogy ebből mi következik? A nukleáris családban csak és kizárólag a család magja maradt meg: nukleáris családnak ezért a szülőket, tehát az édesapát és az édesanyát, valamint a gyermekeket nevezzük.

Nem véletlen, hogy a 20. század elején a magyar népesség többsége nukleáris családban élt, inkább vidéken maradt jellemző a klasszikus nagycsalád. De ez nagyban függött a társadalmi helyzettől. A nukleáris család modelljén belül az ország különböző területein élő csoportokban egyszerre létezett az egy-két gyermeket vállaló család, valamint a több utódot vállaló család modellje is¹⁶.

De mi határozza meg egy nukleáris család működését? Leginkább a házastársak, a szülők és

16 Dányi D. (1977): Háztartás és család nagysága és struktúrája az iparosodás előtti Magyarországon. Történeti Statisztikai Tanulmányok, 3: 5–104.

a gyermekek, valamint a gyerekek egymás közötti kapcsolatának minősége. Emellett fontos tényezőt jelent a család környezetével való kapcsolat, annak nyitottsága vagy zártsága, amiről szintén érdemes néhány szót váltani.

A nukleáris család modelljei:

- házaspár
- házaspár gyerekekkel vagy gyerekekkel
- egy szülő gyerekekkel vagy gyerekekkel.
- néhány elmélet szerint ide sorolható a mozaik család is.

Egyes olyan, családelméleti értelmezési modellek, mint például a családiciklus-elmélet¹⁷ vagy az életút-elmélet¹⁸, valamint a családszociológiai megközelítés¹⁹ alapját a következő állítás képezi. A nukleáris családok mindegyike fennállása során bizonyos szakaszokon (*family stages*) megy át, és e szakaszok sorrendjének időzítésének, hosszának, az egyikből a másikba való átlépéseinek vizsgálata elengedhetet-

17 Hill, R (1964): Methodological Issues in Family Development Research. *Family Process*, 3(1): 186–206. DOI: 10.1111/j.1545-5300.1964.00186.x.

18 Conger, R. D. – Conger, K. J. – Elder, G. H. Jr. – Lorenz, E O. – Simons, R. L. – Whitbeck, L. B. (1992): A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development*, 63: 526–541.

19 White, J. M. (2003): Family development theory. In Ponzetti J. J. (ed.): *International Encyclopedia of Marriage and Family*. New York: Thomson-Gale, 572–575.

len a család működésének megfelelő szintű megértéséhez.”²⁰

A nukleáris családot gyakran monográf családnak is hívjuk. Nem véletlenül: a fejlett világban szinte mindenhol megtalálható és elterjedt: adott az egy háztartásban élő férj és feleség, valamint a vér szerinti vagy az örökbefogadott gyermekük, illetve gyermekeik. Ebből is következik az az evidencia, miszerint a legtöbb embernek két családja van: ezek közül az egyik, amelyikbe beleszületik, amit származási családnak hívunk és ezt értelemszerűen nem magunk választjuk meg, illetve a nemző család, amit egy későbbi életszakaszban egy olyan, amit magunk alapítunk feleségként vagy férjként.

3.1.2 Többgenerációs család és nagycsalád

A korábbi évszázadok jellemzője volt leginkább a többgenerációs, más néven kiterjesztett- vagy nagycsalád jelensége. Ahogy a neve is jól mutatja, itt több generáció együttéléséről van szó. A régi korokban ezt sokszor leginkább patriarchális nagycsaládnak hívták, amely alatt azt értették, hogy a közös őstől származó férfiak együtt éltek a feleségeikkel, a gyermekeikkel, valamint az unokáikkal. Ezekben a régi történelmi időkben a család feje a korlátlan hatalommal bíró legidősebb férfi volt, tehát az apa, a nagypapa

²⁰ Tóth Olga (2017): A nukleáris családok összetételének a változatossága a 20. század első harmadában. Esettanulmány egy demográfiai zárványról. Szociológiai Szemle 27(3): 51–74.

vagy a legidősebb férfitestvér. Ő volt az, aki nem csak a legnagyobb felelősséget vállalta, és akit a leginkább tiszteltek (jelenlétében például a nők nem is nevetettek, de meg sem szólíthatták az engedélye nélkül), hanem akár kitagadhatta, elűzhette, és akár meg is üthette bármelyik családtagot kénye-kedve szerint.

A századforduló idején azonban megváltoztak a politikai, gazdasági viszonyok. Ez volt az az időszak, amikor érezhetően átalakultak a női szerepek, miközben csökkent a családok mérete és a különböző generációk szétköltöztek. A folyamatot tovább erősítette az építkezési szokások átalakulása, például az egy-két szobás panellakások megjelenése a piacon, ami gyorsan népszerűvé vált.

Manapság azonban már van egy árnyalatnyi különbség a nagycsalád és a többgenerációs család között. Először nézzük meg az utóbbi pontos jelentését: többgenerációs család alatt elsősorban a szülőkkel együtt élő fiatal házasságokat értjük, de szintén ebbe a kategóriába tartozik az a jelenség is, amikor valamilyen okból egy idősödő vagy szépkorú szülő költözik a már felnőtt és házasságban élő gyermekéhez (gondozásra szorul, a házastársa halála után egyedül marad, esetleg válás után nem tudja önjelétől fenntartani magát). Utóbbi, a nagycsaládos kategóriába pedig a kettőnél több gyermeket nevelő családok tartoznak. A gyerekek szocializációjában ezeknek a családoknak kiemelt szerep jut, ahol a legfiatalabb generációnak számos lehetőség jut szembesülni

az együttműködés, illetve többek között a tolerancia értékének átélésére.

A nagycsaládoknál, illetve a többgenerációs családoknak más szempontból is számos előnye lehet: a családtagok sokkal több megerősítést, támogatást, segítséget kaphatnak egymástól. Gyakran az idősebb testvérek már korán megtanulnak gondoskodni a fiatalabb fivéreikről vagy húgaikról: ezekben a családokban szinte elképzelhetetlenül mély szeretetet és ragaszkodást tapasztalhatunk az idősebb és a fiatalabb testvérek között. Ne feledkezzünk meg persze a másik oldalról, a negatívumokról sem, amik lehetnek a közös együttélésből fakadó anyagi nehézségek, gazdasági hátrányok vagy épp a lakhatási kérdések, illetve a kényszerhelyzet szülte bonyodalmak és fenakadások. Ráadásul egy nagycsaládban sokkal határozottabban lehet jelen az alkalmazkodás mindennél fontosabb szükséglete, mint egy nukleáris vagy kisebb méretű családban. A komolyabb problémákat, hétköznapi kisebb-nagyobb súrlódásokat leggyakrabban a generációk felfogása, életvitele közötti különbségek váltják ki, ami kompromisszumkésztség nélkül megoldhatatlan feladatnak tűnhet.

3.1.3 Egyszülős család vagy családtöredék

Ha a statisztikákat nézzük, akkor 1970 óta folyamatosan emelkedik az egyszülős családok aránya a világban. Jellemzően ez az édesanya és az egy vagy

több gyerek felállást jelenti. Az úgynevezett egyszülős családról, vagy más néven családtöredékekről akkor beszélhetünk, amikor a szülő valamilyen okból egyedül neveli gyermekét. Amikor a gyermek egyszülős családban nevelkedik, akkor természetesen több kérdés is felmerül annak a szocializációjával kapcsolatban. Vajon mennyire és milyen értékben indul hátránnyal? Miben változik a neveltetése a teljes családban nevelkedő társaival szemben? Milyen lehetőségei vannak? Egy diszfunkcionálisan működő családban élő gyerek mennyivel van rosszabb helyzetben? Mennyire lesz kiegyensúlyozott? Egyetlen szülő meg tudja-e adni neki a teljes biztonságot? Van azonban különbség az egyszülős családdá válás okai között:

- a leggyakoribb a válás miatt esett szét a család;
- vagy valamelyik szülő halála;
- vagy már a gyermek születésekor az apa hiánya.

Ráadásul ezekben az egyszülős családokban leginkább az édesanya neveli egyedül a gyermekét vagy gyermekeit. Ebből következik, hogy csak az esetek kisebb százalékát teszik ki az a forma, ahol az édesapa vállalja azt, hogy egyedül nevelje a gyermekét. Hogy ennek mi az oka? Minden bizonnyal a bírósági gyakorlat, miszerint a gyermekek nevelését és gondozását nagy általánosságban az édesanyának ítélik.

Az egyszülős család vagy családtöredék több szempontból is hátránnyal járhat a gyermek nevelkedését illetően. Itt van például a lakhatás kérdése:

egyértelmű, hogy a lakáskörülmények általában kedvezőtlenebbek, ha kettő helyett egyetlen szülő próbálja megadni a tőle telhető legjobbat a gyerekek vagy gyerekeknek. Ez abszolút megnyilvánul számos életfeltételben, hol laknak (város vagy falu), milyen a lakás komfortfokozata, mennyire praktikus a berendezése, milyen bútorzattal rendezik be, van-e például udvar vagy erkély, mennyire fekszik csendes helyen a lakás, milyenek a szomszédok vagy épp a falu vagy város infrastruktúrája, milyenek az elérhető szolgáltatások.

A családtöredékben élő utódoknál a szocializáció folyamán akarva-akaratlanul hiányzik az apai vagy az anyai minta: pedig a gyerekek egyrészt a szülőktől kapják meg a szükséges érzelmi biztonságot, másrészt az édesapa és édesanya, valamint a szűkebb környezetük szolgálnak jó és követendő példával számukra, így tud a viselkedésük a megfelelő irányban változni. Ennek az oka egyszerű: a gyerekek tudat alatt, önkéntelenül másolják ezeket a szülői mintákat, tehát az apjuk és az anyjuk viselkedésmódját vagy épp problémamegoldó készségét. Teszik mindezt azért, hogy felnőttként hasznosíthassák az itt látottakat, hallottakat, tapasztaltakat. A szülők tehát nem „csupán” az édesapát és az édesanyát jelentik a gyerek számára: leginkább másolják azt, amit a felnőttek tesznek, hogyan teszik, de azt is, amit nem tesznek.

„Nem is gondolnánk, hogy még a legapróbb cselekedetünknek is milyen fontos szerepe van abban,

ahogyan gyerekünk viselkedik. A fejlődés korai szakaszában a legnagyobb biztonságot, érzelmi kötődést a szülők jelentik a kisgyerekeknek. A feltétel nélküli kötődés miatt a szülőket tekinti legfőbb példának. A szülő minden tekintetben minta gyermeke számára, de amiben ez mégis a legkifejezettebben látszik, az a gyermek viselkedése, az általa elsajátított szokások és szabályok rendszere” – írja saját weboldalán a gyerekek fejlődésével is foglalkozó iskola, a LCF Kids Clubs, a Hogyan befolyásolják a szülői minták gyermekeink fejlődését? című tanulmányban.²¹

Újabb felvetés az egyszülős családdal kapcsolatban a gyerekeknek a szülőkkel fenntartott rendszeres, de ennél is fontosabb a bensőséges kapcsolata. Ez az a helyzet, amikor az utód nem érzi magát biztonságban, elkerülhetetlenül újabb és újabb stresszhelyzetbe kerül, miközben a gyakran testileg és lelkileg is kimerült szülő is kevésbé tud figyelni, kevésbé tud türelmes lenni.

A családtöredékekben élő gyerekek hátrányos helyzetét továbbá fokozza, hogy esetenként az egyik szülő családjával is megszakad a kapcsolata, eltűnnek a plusz követendő minták, ezzel együtt gyakran a biztonságérzet és a kiegyensúlyozottság. Ezeknek az utódoknak kevesebb lehetőségük van az együttműködés, a tolerancia átélésére.

²¹ Hogyan befolyásolják a szülői minták gyermekeink fejlődését? <https://www.lcfclubs.hu/blog/hogyan-befolyasoljak-a-szuloi-mintak-gyermekeink-fejlodeset/305/>

Az egyszülős családok arányának növekedése az elmúlt 50 év legjelentősebb családszerkezeti változásai közé sorolható, miközben csökkent a párkapcsolaton alapuló együttélési formák aránya és a gyermekszám, emelkedett az egyedül élők aránya, de visszaszorultak a három- és többgenerációs együttélési formák.

Ahogy arra a Képviselői Információs Szolgálat Infójegyzete rámutat: „a családszerkezeti változások folyamatosan zajlanak a társadalomban, időnként sokszínűbb, időnként homogénebb képet mutatnak; eltűnnek, és visszatérnek korábbi minták, új együttélési formák alakulnak ki.”²² Azt is hozzáteszik, hogy „családszerkezet legstabilabb tengelyének az anya-gyermek kapcsolat bizonyul. A társadalmi folyamatok változásának köszönhetően a különböző családformák könnyebben átjárhatóak”.

3.2 A család funkciói

Ahhoz, hogy a megfelelő módszertani-szakmai segítséget tudjuk nyújtani a családoknak, érdemes először megismerkednünk a család különböző funkcióival.

A családi kapcsolatok és a családi funkciók tekintetében számos változást láthatunk attól függően,

²² Képviselői Információs Szolgálat Infójegyzete: Egyszülős családok. https://www.parlament.hu/documents/10181/1479843/Infojegyzet_2018_13_egyszulos_csaladok.pdf/6e5a6be3-d80b-00ec-b03f-41cc6262a90b

hogy társadalmanként vagy kultúránként, vagy esetleg a történelmi idők aspektusából vizsgáljuk azokat. Ahogy arról már korábban is szóltunk, a fejlett világ társadalmiban csak a huszadik században vált elterjedté a nukleáris család, amikor a nők munkába álltak, és amikor a fiatalabb családok földrajzilag messzebb (nagyobb távolságban) telepedtek le az elsődleges, azaz a származási családjuktól. Ezek a kapcsolatok és funkciók azonban folyamatosan változtak és változnak.

Mindezekből az is következik, hogy a család számos funkciót töltött és tölt be a társadalomban, a gazdaságban (és az ilyen irányú hatások épp ezért vannak olyan nagy hatással rá), ezért osztályozását többféle formában tudjuk megtenni²³. A világ azonban folyamatosan változik, ezért ezek a funkciók is átalakulóban vannak: egyesek egyre hangsúlyosabbá és fontosabbá válnak, miközben mások lassan eltűnnek vagy gyengül a szerepük.

Nézzük meg a család hagyományos funkcióit egy kicsit kibővítve:

1. **Biológiai vagy reprodukív funkció:** ez a család egyik legfontosabb, alapvető funkciója, hiszen a gyermekvállalás a családok egyik fő mozgatórugója. Az édesapa és az édesanya a gyermekükben önmaguk folytatását látják; a gyerekek a társadalom eljövendő felnőttei. A reproduk-

23 Busi Etelka (2004): Nevelési színterek I. A család, Apertus Közalapítvány, <http://edutech.elte.hu/multiped/>

ció, azaz a népesség utánpótlása nélkülözhetetlen (szülői és társadalmi szempontból): ez teszi lehetővé minden egyes ember számára a társadalom megőrzését és továbbvitelét. Elsőre talán leegyszerűsítettnek hangzik, de a társadalmi érdek egyértelműen azt kívánja, hogy a társadalom biológiai reprodukciója megvalósuljon, hogy a lélekszám növekedni tudjon. Ahogy azt korábban már bemutattuk, hazánkban azonban csökken a gyermekvállalási kedv és a születések száma: ez viszont lassan elégtelennek bizonyul a népesség demográfiai utánpótlásához.²⁴ Néhány kutatás azt mutatja, hogy a gyermekek inkább a kedvezőtlenebb körülmények között élő családokban születnek, miközben a jó körülmények között élők leginkább csak egy gyereket vállalnak.²⁵ Ráadásul szorosan a biológiai funkcióhoz kapcsolódik a nemi szerepek elsajátításának, valamint a pszichoszexuális fejlődésének megalapozása is, ami szintén a családban történik.

2. Szocializációs funkció: kétségtelen, hogy hosszú és bonyolult tanulási folyamat eredményeként tanulunk meg a társadalomban élni. Ennek a készségnek a megalapozása szintén a családban

24 Szobotka Tibor: A család fogalma és háztartás fogalma, funkciói. <http://www.szobotka.extra.hu>

25 Hablicsek László: A család kialakulása, a családformák történelmi változásai. Magyarország a XX. században II. kötet Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság Főszerkesztő Tarsoly István, Babits Kiadó, Szekszárd, 1996–2000.

történik, ahol kialakul a gyerekek, mint egyének társas viszonyokhoz való hozzáállása is. Meghatározó ez a tanulási folyamat, ami nagyban függ attól, hogy a családban hogyan törődnek vele, hiszen ismerjük a biztos tudományos alapokon nyugvó tézist, miszerint a legtöbb esetben azt adjuk vissza, amit kapunk.²⁶

3. **Nevelő funkció:** a nevelés mint a személyiségünket tudatosan iránító, illetve formáló és fejlesztő tevékenység elsődleges terepe a család. A gyerekek itt kapnak választ – remélhetőleg – a kérdéseikre, itt tanulják meg azokat az emberi élet egyik alapvető, csak rá jellemző tevékenységeit. A nevelés ebben az esetben arra irányul, hogy a felnövekvő, új nemzedéket a társadalom építő és hasznos tagjává alakítja, formálja. A család ebben a funkciójában értékeket ad át, kialakít és fejleszt egy értékrendszert. Megtanítja és fejleszti az egyént abban, hogy képes legyen az életfeladatai megoldására. A nevelés egyfajta folyamatos fejlődés, tervezés, hatás és hatásrendszer, irányítás és tevékenység.
4. **Gazdasági funkció:** bizonyos megközelítésben a család nem más, mint a gazdaság, valamint a termelőmunka egyik fontos szervezeti egysége. A történelem során alakult át fokozatosan termelői egységből fogyasztói egységgé, ahol a dolgozó, kereső családtagok jövedelmén alapuló pénzeszköz

²⁶ Szabó-Tóth Kinga: Családszociológiai irányzatok, iskolák. http://www.ii_eloadas%5B1%5D.ppt#256,1, 2009.

és a vagyon főszerepet kapott. Ez szabja meg egy-egy család anyagi helyzetét, életszínvonalát és anyagi lehetőségeit. A család együttes jövedelme lesz így az a „közös kassza”, amely meghatározza a gazdasági funkció teljesítését. A család ráadásul bizonyos tekintetben gazdasági haszonnal is működik. Az otthoni tevékenységek közé tartozik az olyan, háztartási munkák, mint például a főzés, mosás, takarítás, de az életterünk (tehát a lakás, ház, kert, hozzá kapcsolódó ingatlanok) karbantartása, gondozása és fejlesztése, illetve a segítségre szoruló családtagok, például az idősek, a kisgyerekek vagy épp a tanulók támogatása. Fontos a termelés és fogyasztás összhangja: korábban a termelési funkció volt az erőteljesebb, mostanában viszont inkább a fogyasztási funkció dominál. Hogy ez mit jelent? Azt, hogy ma már kevésbé fókuszálunk a fogyasztási javak termelésére, hanem inkább megvásároljuk azokat.

5. **Érzelmi funkció:** a házasságon belüli érzelmi szükségletek szerepe manapság nagyon meghatározó. Az érzelmi szükségletek biztosítására a családtagok közötti kapcsolat, a különböző interakciók teszik működőképpé az intim kapcsolatot, érzelmi biztonságot is biztosító családot. Ez az a hely, ahová érdemes hazamenni, ahol az egyén otthon érzi magát, ahol mindig biztonságot tapasztal, de ahol felelősséget is kell vállalni. Fontos továbbá

a családtagok kölcsönös felelősségvállalása.²⁷ Nem véletlen, hogy napjainkban egyre nagyobb a jelentősége az érzelmi szükségletek kielégítésének; ennek egyszerű az oka: az ember társas lény, aki egyedül nem tud létezni. Ennek az igényünknek a kielégítésére lehet a legalkalmasabb mikro-csoport maga a család, ahol erős érzelmi szálak fűznek minket egymáshoz. A család belső érzelmi ereje manapság minden korábbinál elementárisabb.

6. **Kulturális és szellemi funkció:** a szülők érdeklődése, iskolázottsága, szellemi igényei, foglalkozása a családi hagyományok és a benne tapasztalható kommunikáció, illetve az érzelmi összhang nagyban meghatározza a család eme funkcióját, hiszen föltöltődést, regerációt és szellemi támogatást ad a család valamennyi tagjának. Gondoljunk csak egy hosszú, fáradt napra vagy épp a szabadidő eltöltésének különböző formáira, de ide tartoznak az elektronikus és tömegkommunikációs eszközök (például a televízió vagy a számítógép és vele együtt az Internet vagy épp a különféle játékok) is.²⁸ Ide tartozik a kulturális igény felkeltése, illetve a szabadidő hasznos és egészséges eltöltésének az irányítása is. Kulcsszóként érdemes itt megemlí-

27 Komlói Sándor (1995): Családi életre nevelés. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

28 Varga István (2001): Családi szocializáció és a korszerű család. In.: Gondolatok a nevelésről. Pedagógiai Antológia IV. szerk.: Gácsér József, JGYTF Kiadó Szeged.

teni a kulturális igényességet, amit a szülők gyakran nem vagy csak igen nehezen tudnak megfelelő mértékben megteremteni. Ha kulturális funkció jól működik, akkor a család értékközvetítő szerepe is kiállja az élet próbáját.

7. **Termelői funkció:** ez a funkció a régi történelmi korokra vezethető vissza, amikor az önellátó, családi hagyományokon alapuló termelés volt az elsődleges elvárás a családokon belül. Mára ez a funkció átalakult és szó szerint gyengült, szinte már kikerült a család hatásköréből, hiszen a fogyasztási cikket a családok leginkább az üzletekben vásárolják meg, ahol viszont az esetek többségében nagyüzemi termeléssel állítják elő őket.
8. **Pszichoszociális funkció:** ennek ellátása lenne a család egyik alapvető feladata, hiszen egyértelmű, hogy valamennyi családtagnak kiemelten fontos, hogy érzelmi szállal, szálakkal kötődjön a családhoz, mint egészhez, illetve a családtagokhoz. Ez a funkció biztosítja, hogy részesei legyünk egy meghatározott szociális kapcsolatrendszernek, ahol megtapasztalhatjuk a viszonzott érzelmeket is a család részéről.
9. **Gondozó-ellátó funkció:** jó esetben az erre rászoruló családtagok ellátását és gondozását a család biztosítja. Itt ne csak az idősekre gondoljunk, hanem a gyermekekre is. Mindkét korosztálynak másért van szüksége erre a funkcióra. A biológiai egyenlőtlenségből következő, gondozó-ellátó atti-

túd azonban nem csupán a pelenkázásból vagy az etetésből áll: a fizikai, mentális és érzelmi gondozásra szintén kiterjed. A családtagok szükségleteinek kielégítése a mindennapjaink alapvető részét képezi: egy arra rászoruló családtag gondozása és ellátása szinte evidencia, még akkor is, ha ahhoz kisebb-nagyobb mértékben át kell alakítani a család szokásos életvitelét. Az idősekről és főként az idős családtagokról való gondoskodás azonban nem csak humánus tevékenység, de emberi kötelességünk is.²⁹

10. **Közéleti-politikai funkció:** ez talán az összes közül az egyik legkevésbé megfogható családi funkció. Hiszen a közéleti szerepvállalás egyértelmű kívánalom a társadalom minden tagjával szemben, erre jó példa többek között az önkormányzati választásokon való részvétel, vagy épp télidőben a hó ellapátolása az utcafronton. A közéleti-politikai funkció alfája és omegája a társadalom politikai és közéleti eseményeiről kapott információk feldolgozása és értelmezése. Ezek lehetnek különböző médiumok, a munkahelyünk vagy épp a szomszédok, esetleg fiatalabbak esetében akár az iskola közege is. Ezek segítségével alakul ki a család ideológiai gondolkodása, így tud integrálódni a társadalomba és kapcsolódni annak más tagjaihoz. Ne felejtjük el azonban, hogy milyen könnyen befolyásolhat minket maga a közvélemény.

29 Füle Sándor (1984): A szülők és az iskola. Budapest, Tankönyvkiadó, 233 p.

11. **A családtagok életének irányítása funkció:**
a család funkciói közé sorolhatjuk még a családtagok életének irányítását és ellenőrzését is, bár napjainkban ez tele lehet ellentmondásokkal. Adódik ez a generációs és világnézeti ellentétekből, illetve kialakulhat a megváltozott életritmus miatt is. A megfelelően átgondolt és tervezett irányítás, illetve ellenőrzés valahogy a felgyorsult életvitelünk miatt elmarad, vagy a háttérbe szorul. A szülők láthatóan egyre nehezebben felelnek meg ennek a fontos funkciónak, talán nem is szembe-sülnek a fiatalabb generációk tagjaira leselkedő veszélyekkel. Ennek több oka is lehet: a média által közvetített értékek, a kortársak befolyása, a nem megfelelően megválasztott barátok, de akár az iskolában látottak és tapasztaltak is nagy befolyással bírnak. Pedig azokban a családokban, ahol ezt a funkciót képesek jól ellátni, egészen más lesz a felnövekvő gyerekek élete: lesznek életcéljaik, védettebbé válnak az esetleges lelki sérülésekkel szemben. A családnak ebben a megközelítésben komoly és felelősségteljes a szerepe: ki kell építeniük úgymond a gyerekek immunitását, meg kell tanítaniuk őket a problémák kezelésére és a felmerülő konfliktusok megoldására.
12. **A család, mint támogató rendszer funkció:**
ugyanebben a megközelítésben a család gyűjti össze és terjeszti a való világra vonatkozó információkat is, amiket aztán valamilyen elv alapján

3. A család szerepe és jelentősége

rendez. Észrevétlenül válik a viselkedés iránytűjévé, de meghatározza azt is, hogy mit tartunk értéknek és mit ítélünk el. A család eközben meghatározza az identitásunkat, az önértékelésünket és az énképünket, ami ráadásul sajátos kontroll funkciót is betölt. Útmutatóként szolgál, ahol az irányítás és a befolyásolás egyaránt jelen van. A család fokozhatja az érzelmi teherbírást, segít átvészelni a krízishelyzeteket, megoldási alternatívákat ad.

4. Családok a családokért program – a siker lényege

Ha komplex, családokat támogató programra vállalkozunk, akkor érdemes minél több egyéni és társas konzultációt tartani. Mi az interaktív közművelődési szerepvállalás érdekében minden programhelyszínen több ilyenre vállalkoztunk, szakmai munkatársaink havi rendszerességgel végeztek egyéni konzultációt a résztvevőkkel. A programban résztvevőkkel az egyéni konzultáció során különböző kérdéseket tárgyaltunk meg, ahol egy-egy témát összesítve érintettünk.

Most ezekből mutatunk egy kis ízelítőt:

1. A család a családokért pályázat bemutatása a kiválasztott résztvevőknek. Miért jelentkeztek az adott programra? Milyen eredményt várnak el tőle?
2. Kíváncsiak voltunk arra, hogy milyen összetételű családok vesznek részt a programban. Ezért olyan kérdésekre kerestük a választ, mint családi állapot (házas, élettársi viszony, elvált). Hány gyermek van a családban és milyen életkorúak? Milyen anyagi körülmények között élnek? Ki az aktív kereső a családban? Milyen családtámogatást kapnak?
3. Milyen a párkapcsolatban élők viszonya? Milyen a kommunikáció közöttük konfliktus helyzetben? Az egymás közötti ellentéteket, hogyan rendezik?

Ki milyen szerepet vállal a család életében, beleértve a munkamegosztást? Hogyan működik a bizalom a családon belül?... stb.

4. A gyermek és a szülők közötti viszony? Kihez kötődik jobban a gyerek? Milyen az apával való kapcsolata a gyermeknek? Hogyan kommunikálnak a gyerekekkel? Mennyire következetesek a gyerekevelésben? Mennyire vagyunk türelmesek a gyerekekkel? Milyen gyakran és hogyan mutatjuk ki a szeretetünket felé? Milyen büntetési formákat alkalmazunk?
5. Kinek van nagyszülői segítsége a gyerekek nevelésében, felügyeletében? Milyen az adott viszony? Mennyire hasznosak ezek a kapcsolatok, vagy épp mennyire mérgezik meg egy család életét?
6. Melyek a munka és család összeegyeztetésének legfőbb nehézségei? Hogyan változnak a munkavállalók családi kötelezettségei az egyes életciklusokban? A magánéletben megtapasztalt élmények, szerepek hogyan befolyásolják a munkavégzést és hogyan járulnak hozzá a munkavállalók pszichés jólétéhez?
7. Bizonytalan vagy, hogy mi lesz veled a munkába visszatérés után? Hogyan tudod majd összeegyeztetni az anyaságot a munkával? Mi lesz, ha a gyerek sokat betegeskedik? Apa szerepvállalása. Miben tudja a nőt tehermentesíteni a párja? Tudunk-e részmunkaidőben dolgozni? Hogyan oldjuk meg az ilyen helyzeteket?

8. Vannak-e olyan családi hagyományok, amelyek generációkon átívelő, tudatosan ápolt, fenntartott szokások, amelyek tükrözik a család érték- és normarendszerét? Kinek, mi a szerepe egy-egy ünnepen? Vannak hétköznapi rituálék a családban? Mely ünnepek a legfontosabbak a családban? Hogyan készülnek ezekre a gyerekekkel?
9. A női és férfi szerepekkel kapcsolatos értékek mérése. Jót tesz-e a kapcsolatnak, ha a nő többet keres, mint a férfi? A háztartási munka ugyanannyit ér, mint a fizetett munka? Az a helyes, ha a férj számára a munka a fontosabb, a feleség számára pedig az otthon és a gyermekek, még akkor is, ha mindketten dolgoznak?
10. Melyiket válasszuk? Konzervatív, értékmegőrző, régi elveken alapuló nevelésmód vagy liberális, szabadelvű, engedékenynek nevelésmód? Liberális nevelés eredményeként a gyermek nem fog eluralkodik a szülőn? A konzervatív nevelés nem gerjeszt rengeteg elfojtott agressziót a szülők irányába? Mi az aranyközépút?
11. Egészséges életmód és egészségkultúra a családokban. A szülői példa fontossága a gyermek egészséges életmódjában. Mindennapi szokásaink mennyire befolyásolják az egészségügyi állapotunkat? Az öröklött genetikai adottságaink határozzák meg az élet minőségét és tartalmát? Életmódbeli döntéseinkkel megtudjuk előzni azokat a betegségeket, amelyekre hajlamosak vagyunk?

12. Milyen a család társadalmi szerepvállalása? Szoktak jótékonykodni, adományozni? A gyermeknevelésben van-e helye a társadalmi szerepvállalásra nevelésnek? A családon kívül kinek még a felelősége, hogy ezeket megtanulják a gyerekek?
13. Milyen családtámogatási formák lehetnek segítségére egy családnak ma Magyarországon? Ezek közül melyeket tudja a családja igénybe venni? Melyiket mire fordítja?
14. Mit gondol a pályázati programról? A résztvevők tudnak egymásnak segíteni, tapasztalatokat megosztani? Alakulhatnak ki tartós kapcsolatok családok között? Volt már rá példa, hogy segítséget nyújtottak egymás számára?
15. Mely atipikus foglalkoztatási formák szimpatikusak az Ön számára? Miért választaná az adott foglalkoztatási formát? Mennyire adhat biztonságérzetet egy család életében bármely atipikus foglalkoztatási forma? Gyermekek mellett ideálisnak tartaná a részmunkaidőt, távmunkát? Melyik lehetőséggel élne szívesen?
16. Milyen családi vállalkozást indítana el, ha nyerne a lottón? Szívesen dolgozna családi vállalkozásban? Ki lenne a vállalkozásban segítségére a családon belül? Jobb lenne a családi életük, ha több szabadidővel rendelkezne?

5. Családok a családokért programelemek bemutatása

Miután a családokat érintő szolgáltatásokra fókuszáló, innovatív programunk során azt a legfőbb célt tűztük ki magunk elé, hogy a helyi társadalom életében fennálló problémák feltárásával, a helyi szükségletekre reagáló innovatív megoldások adaptálásával hozzá tudjunk járulni az adott térségben jellemző problémák megoldásához, illetve a lakosság társadalmi helyzetéből és a területi jellemzőkből eredő hátrányainak kompenzálásához, ezért több programelemben gondolkodtunk.

Az adaptációs projekt során a következőket valósítottuk meg:

- képzések,
- tréningek,
- klubfoglalkozások,
- kompetencia fejlesztések,
- workshopok,
- esetmegbeszélések,
- szupervízió.

Képzések, tréningek:

Ahogy az a fentiekből jól látszik a szakmai team tagjai számára adaptációs képzést szerveztünk

a megvalósítási időszak első hónapjában, illetve havi rendszerességgel workshopokat, félévente szupervíziót. A projekt kezdetén adaptációs tréninget tartottunk, ahol a szakmai megvalósítók megismerhették a módszer újdonságát, a konzorcium vezetője ismertette az alkalmazott jó gyakorlatokat.

Klubfoglalkozások:

A bevont célcsoport tagok számára havi rendszerességgel szerveztünk összejöveteleket klubfoglalkozások formájában, ahol lehetőség és az igények alapján a gyermekeket játszóházi foglalkozással, a szülőket irányított beszélgetésekkel, előre meghatározott témákkal vártuk.

Kompetencia fejlesztések:

A szakemberek kompetencia fejlesztése javítja a személyes hatékonyságot és az eredményességet, és egyértelműen hozzájárul a családok társadalmi szerepének erősítéséhez, egy egészségesebb és összetartóbb társadalom létrejöttéhez. Nem véletlenül, hiszen a kompetencia fejlesztés *„az a képességünk és hajlandóságunk, hogy a bennünk lévő tudást (ismereteket, készségeket és attitűdbeli jellemzőket) sikeres problémamegoldó cselekvéssé alakítsuk”*.³⁰

30 Hogy Orsolya (2010): Kompetencia, kompetenciafejlesztés. A személyes hatékonyságot, eredményességet javító kompetenciák fejlesztése. Az egész életen át tartó tanulás fejlesztése az intézmények közötti nemzetközi együttműködéssel.

Szemere Bertalan Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium

Workshopok:

Havi rendszerességgel szerveztünk workshopot a szakmai megvalósítóknak (esetünkben a projekt két éve alatt összesen 24 alkalommal), aminek célja a projektben kialakuló tovább jó gyakorlatok felismerése, a problémás esetek megbeszélése, szakmai tapasztalatcsere volt.

Esetmegbeszélések:

A projekt során több alkalommal tartottunk esetmegbeszéléseket a szakmai megvalósítók részére. Ennek kiemelt célja egy ilyen program megvalósítása során, hogy a segítő tevékenység tervezésével, az esetvezetéssel kapcsolatos problémák „teamben” való megbeszélése megvalósulhasson, illetve hogy a team segítséget adhasson az esethez hasonló személyes érzelmeinek a megértéséhez, illetve egy adott probléma kreatív és ötletes megoldásához.

Szupervízió:

A projekt keretében a szakmai megvalósításban résztvevők számára szupervíziós képzést szerveztünk. A szupervízió olyan kompetencia fejlesztést tesz lehetővé, amely révén az úgynevezett primer prevenciót is megvalósíthatjuk és utat nyithatunk a szakemberek lelki egészségmegőrző szakmai tudásának, attitűdjének és képességeinek fejlesztéséhez. A résztvevők a saját munkaterületükről hoztak eseteket, míg a szupervízió a résztvevők személyes élménye-

inek feldolgozása történt a csoport hozott témáihoz kötötten. Hogy ez miért hasznos? Többek között azért, mert a csoport segíthet az egyéni problémák támogató megbeszélésében, a pozitív tapasztalatok megosztásában, a saját munkára történő reflektálás gyakorlásában, az egymástól tanulásban, az individuálpszichológiai szempontú életstílus-elemzés, továbbá a célokság-értelmezés és a konstruktív problémamegoldás alkalmazásában. Modellezhetünk segítségével egy olyan helyzetet, amely megerősítheti a kommunikáció iránti igényt, mivel a problémák megbeszélése megoldásközpontú, én-erősítő megközelítéssel történik.

6. A jól megválasztott módszertan érdemei

A jól megválasztott módszertan kulcsfontosságú, ami hozzájárulhat az egyenlő bánásmód érvényesüléséhez, az oktatási egyenlőtlenségek mérsékléséhez, ahol a programok elősegítik a társadalmi felzárkózást is. Ennek többféleképpen tudunk eleget tenni.

Mint minden modern társadalom, így Magyarország lakossága is erősen rétegzett. Az egyéneknek, illetve a családoknak a társadalomban elfoglalt helye hatással van a gyermekek életesélyeire, ezen belül pedig iskolai sikerességükre. Az iskolai kudarc által leginkább fenyegetett tanulói csoportok szempontjából kiemelkedően fontos a felnőttképzés kínálata. A közművelődési intézményrendszer, így például a legtöbb művelődési ház is olyan lehetőséget kínálhat mind a fiatalabb, mind az idősebb társadalmi rétegnek, amellyel az iskolában szerzett hátrányokat, hiányosságokat a non-formális vagy informális oktatás kezei között, szinte észrevétlenül pótolni tudja. A jól megválasztott gyakorlatok, módszertani leírások hatékonyabbá tehetik közös munkát, az időközben kialakuló együttműködések kapcsán pedig a családok igényei is mindinkább előtérbe kerülhetnek.

Az 1997. évi CXL. törvény, az úgynevezett kulturális törvény szerinti 2017-es módosítása előtti meg-

fogalmazásban a „*közművelődés a polgárok iskolán kívüli, öntevékeny, önművelő, megismerő, kultúra-elsajátító, műkedvelő és alkotó célú cselekvése, amely jellemzően együttműködésben, közösségekben valósul meg.*”³¹

A készségfejlesztés, valamint a gyakorlati irányú tanulás sok esetben éppen azok számára nem elérhető, akiknek esélyt kínálna életminőségük érdemi javulására. Ők azok, akik nem kapnak tanulásukhoz kellő ösztönzést, tanulási nehézségekkel vagy korábbi tanulási kudarcokkal küzdenek, alacsony végzettségűek vagy képesítés nélküliek. Egyéb vizsgálatok tanúságai szerint az alacsony részvétel okai között többek között az egész életen át tartó tanúláshoz szükséges alapkompenciák hiánya, a tanulási szolgáltatások iránti fizetőképes kereslet, valamint a leginkább segítségre szoruló rétegeket megcélzó kínálat szűkössége egyaránt fellelhető.

Az általunk kidolgozott módszertani-szakmai útmutató szerint ennek érdekében megkülönböztetett oktatási tanulási támogatásban kell részesíteni a társadalmi vagy egyéb okokból hátrányos helyzetű csoportokat és bővíteni szükséges számukra a tanulási lehetőségeket. A közművelődés rendszere is kínál erre megoldást, hisz olyan informális és non-formális tanulási alkalmakat kínál a lakosságnak, amelyek hosszú távon hozzájárulnak hátrányaik csökken-

31 1997. évi CXL. a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

téséhez, kompetenciáik fejlesztéséhez. Egy ilyen programban részt vevő szakemberek tudásának fejlesztésével hozzá tudunk járulni, hogy a szakemberek mindennapi munkája hatékonyabb és sikeresebb legyen, könnyebben szót tudjanak érteni a társadalom marginalizálódó rétegével.

A társadalmi felzárkózás érdekében hozott kormányzati intézkedések közművelődési intézményrendszert érintően több területet lefednek. Az utóbbi években meghozott intézkedések nagyban segítik a társadalmi felzárkózást. A projektben tervezett összehasonlító kutatás és nemzetközi partnerektől átveendő jó gyakorlatok lehetőséget teremtenek arra, hogy a segítsük a jövőbeli szakpolitikai tervezést, az intézkedések hatékonyabbá váljanak.

Egyes megfogalmazások szerint a kultúra tágabb értelemben az ember viszonya a környezetéhez. Ha ezt a viszonyt „javítjuk”, hozzájárulhatunk a közösségek kialakulásához, akkor a társadalom is összetartóbb lesz, ami hosszú távon hozzájárul a felzárkózás elősegítéséhez, a szociokulturális hátrányok csökkentéséhez, ami mind-mind hozzájárul a családok társadalmi szerepének erősítéséhez, egy egészségesebb és összetartóbb társadalom létrejöttéhez.

7. Adaptálható eredmények, amikre büszkék vagyunk

Projektünk az olyan, helyi problémák újszerű megközelítésével reagál a korábbi megoldásoknál hatékonyabban és eredményesebben, mint például a népességfogyás, a gyermektelen és csonka családok számának növekedése az érintett településeken, valamint a megfelelő szolgáltatások híján az elvándorlás növekedése. A szakmai-módszertani kiadványban vázolt, a tematikus nem formális és informális programok megvalósítása révén csökkent nem csupán a már említett elvándorlás mértéke, hanem eredményesebbé vált a társadalmi felzárkózás és javult a magyar családok helyzete is.

Megerősítettük a család társadalmi szerepét, növeltük a családi kohéziót a krízishelyzetek kezelése érdekében, illetve meg tudtuk előzni a kialakulásukat olyan, komplex szolgáltatások nyújtásával, amelyek egyrészt kiegészítik a kötelező alapellátási feladatokat, másrészt egyszerre több oldalról és egymás hatását erősítve kezelik a problémákat.

Nézzük meg ennek néhány kiemelt pontját:

- A családalapítás előtt álló fiatalok és fiatal szülők felkészítése a családi életre, a konfliktuskezelési, életviteli, életvezetési, válságkezelési, kompetenciáik erősítésével.

- A családalapítás előtt álló fiatalok és fiatal szülők felkészítése a családi életre, a konfliktuskezelési, életviteli, életvezetési, válságkezelési, kompetenciáik erősítésével.
- A gyermekneveléssel kapcsolatos korszerű ismeretekkel rendelkező szülők és leendő szülők számának növelése.
- A nők és férfiak társadalmi egyenlőségének, harmonikus együttműködésének elősegítése.
- A nemzedékek közti együttműködés erősítése, a családon belül a generációk közti együttműködés javításával, az idősebb generáció aktívabb bevonásának elősegítésével.
- A kapcsolati erőszak áldozatává vagy elkövetőjévé válás megelőzése.
- Sajátos vagy nehéz élethelyzetben lévő családok támogatása, helyzetének javítása az önkormányzati családsegítő intézmények tevékenységét kiegészítő szolgáltatókkal.
- A családok egymást segítő közösségeinek megerősítése, a családok jólléte érdekében a helyi szintű összefogás ösztönzése.

A projektünk azonban ennél sokkal többet jelent, hiszen nem csak a helyi szintű összefogást ösztönzi, hanem az on-line közösségi tér kialakításával az eredményeink bárhol elérhetővé válnak, a létrejövő Családi Pontok pedig hosszabb távon országos hálózatként működhetnek tovább. Fontos hangsúlyt

helyeztünk a prevencióra: proaktív, 21. századi technikákat alkalmazva voltunk képesek a családok számára olyan társadalmi környezetet teremteni, hogy normális, boldog életet élhessenek, amelyben nem áll elő krízishelyzet az életükben.

A konzorciumi tagok és helyi partnerek közötti hálózatot építettünk, ezt működtetjük, amin belül szakmai támogatást és nyomon követést biztosítunk. A hálózat létrehozásának a legnagyobb eredménye a társadalmi tőke termelés: a hálózatunkhoz csatlakozó partnereink információt, kapcsolatokat, új tudást szerezhettek a projektben megvalósuló együttműködés által, miközben részt vehettek a projekt egyes programelemein is.

Az adaptációs kísérlet során az együttműködő partnerekkel közösen egy olyan, speciális tudásanyagot hoztunk létre, amely elősegíti a jövőbeni szakpolitikai tervezést. A közművelődést, a családi funkciókat erősítő jó gyakorlatok átvétele stratégiai szinten végső soron hozzájárul a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentéséhez, az önkéntesség növeléséhez, egy egészségesebb társadalom kialakulásához.

A következő területek megoldására fókuszáltunk:

- a családokat érintő szolgáltatások, különös tekintettel a gyermekekre;
- szociális ellátások és szolgáltatások, gyermekvédelem, gyermekjólét fejlesztése;
- társadalmi felzárkózás és befogadás, ezen belül:
- kisebb települések elszegényedése, elnéptelenedése,

- a közszolgáltatások (egészségügyi és közérdekű szociális szolgáltatások) elérhetőségének és minőségének javítása,
- családtervezés, családi életre való felkészítés.

A kulturális civil szervezetek és intézmények hálózati együttműködése a család funkcióinak megerősítése érdekében az adaptációs kísérlet megvalósításával megítélésünk szerint azonban leginkább hosszú távon tud igazán hasznos lenni. Az együttgondolkodás, az egymás tapasztalatainak megismerése, a jó gyakorlatok feldolgozása és átültetése a mindennapi gyakorlatba mind-mind további időt igényel.

8. Összegzés, a szakpolitikában történő hasznosíthatóság

A projekt előkészítése során is nagy hangsúlyt fektettek a szakmai megvalósítók arra, hogy minél inkább illeszkedjen a vonatkozó szakpolitikákhoz az elkészített tematika, hiszen többek között a Kormány és az Európai Unió között létrejött *Partnerségi Megállapodás* tanulmányozása is az előkészítési folyamat része volt. A Megállapodás a 2014-2020-as programozási időszakra vonatkozó összegző dokumentum, amely a fejlesztési irányokat taglalja. Ennek 9. számú tematikus célkitűzésében került rögzítésre, hogy a korábbi forrás felhasználási gyakorlatot célszerű lenne hosszú távú fejlesztési programokkal felváltani. Ezen új irányvonal segítségével új stratégiát határoztak meg a megvalósításban, komplex célrendszer és ahhoz illeszkedő támogatható tevékenységek, valamint széles spektrumú célcsoport definiálásával. Ennek megfelelően a szakmai stáb tisztában volt azzal, hogy Magyarország egyik célja, hogy javítsa a közszolgáltatások elérhetőségét és minőségét, kiemelve annak esélyteremtő szerepét. Ezen cél megvalósításához a leghatásosabb eszköz azon állami és nem állami intézmények és szervezetek támogatása, akik humán szolgáltatásokat nyújtanak. A támogatások keretében megvalósult projektek során az ágazati szereplők együttműködése

szorosabbá válik, lehetővé válik az új módszerek ki-terjesztése, adaptációja. A projektet megvalósító konzorcium a felelősség súlyát ismerve és elfogadva valósította meg a tevékenységeiket, a szükséges szakpolitikai illeszkedések maximális betartásával.

A projekt illeszkedik az *Európa 2020 Stratégiához*. Ezen dokumentum elfogadásával hazánk vállalta, hogy 2020-ig a végzettség nélküli iskolaelhagyók arányát 10%-kal csökkenti, míg a diplomás fiatalok arányát 40%-ra növeli. Ezen tervek megvalósításához elengedhetetlen olyan tematikus programok megvalósítása, melyek az esélyteremtésre és a hátránykompenzációra koncentrálnak. Kiemelten fontosak azok a beavatkozások, amelyek az iskolai lemorzsolódást akadályozzák. Ezeket a célokat nem lehet megvalósítani a megfelelő pedagógiai folyamatok nélkül, melyekhez elengedhetetlen a pedagógusok szakmai felkészítése és továbbképzése, illetve az intézményrendszer fejlesztése, mely formális és informális szempontból is indokolt. A konzorciumi tagok fontosnak tartják, hogy az elért eredményeket minél szélesebb körben publikálják, ezzel motiválva a lakosságot a tanultak adaptálására. Szintén kiemelt szempont a szabadidő hasznos eltöltésének kérdése is, hiszen a szakmai megvalósítók hisznek abban, hogy a minőségi szabadidős programok hozzájárulnak a személyiség fejlesztéséhez is.

A szakpolitikákkal történő illeszkedést vizsgálva kiemelten fontos a *Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2009-*

2024, amelynek egyik specifikus célja a tanulás és a környezete, a versenyképes tudás biztosítása, mely elengedhetetlen az önállósághoz szükséges készségek fejlesztése terén. Főként a felsőoktatásban jelentős a szerepe, ahol nyomon kell követni az oktatás kvantitatív változásait, és amennyiben szükséges a minőségi kontrollt erősíteni kell. A résztvevők számára biztosítani szükséges többletlehetőségeket, amelyekkel kibontakoztathatják a tehetségüket és kielégíthetik az ezzel kapcsolatos igényeiket. Az iskolarendszeren belüli tehetséggondozáson túl a civil tehetséggondozás jelentősége is kiemelkedő ezen program szerint. Ahhoz, hogy ez a két irányú hatás jól tudjon működni, össze kell kapcsolni, együttműködésre kell sarkallni őket, valamint kiemelt fontosságú, hogy a tanulók megismerkedjenek olyan tevékenységekkel, mint az önkéntesség és a közhasznú segítségnyújtás. Jelen projekt kiemelten foglalkozik ezzel a témakörben, hiszen a felsőoktatási tanulók önkéntesként vehetnek részt a programokban, mely segítségével betekintést nyerhetnek a családalapítás előtt állók problémáiba, a program tematikájában szereplő programokba, konfliktuskezelési és életviteli valamint életvezetési kompetenciákat sajátíthatnak el. A Nemzeti Ifjúsági Stratégia egyik központi eleme a gyermekvállalás és a család. Ehhez kapcsolódóan cél, hogy az ezekhez szükséges feltételeket erősíteni kell a fiatalokban, legyen az mentális, gazdasági, társadalmi tényező. A programsorozat során a fiatal családokra fóku-

szál a Fiatal Családok Pontja, amelynek célcsoportja azon fiatalok, akik családalapítás előtt állnak vagy már családot is alapítottak. A tanácsadás tematikáját a stratégiában foglaltakhoz igazodva állították össze a szakmai tagok annak érdekében, hogy a helyi igényeken túl illeszkedjen a szakpolitikai célokhoz is.

A program fontos célkitűzése, hogy preventív módon hasson az iskolaelhagyásra, azt megakadályozza, amely a *Végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni középstratégia* kiemelt prioritása. Ennek érdekében civil szervezetekkel alakítottak ki együttműködést. Ennek fő pillérje a család, hiszen a hozott példa és magatartás nagyban befolyásolja a tanulásra való hajlamot. Fontos elem tehát ezen a témán belül, hogy olyan elemek is szerepeltek a tevékenységek között, melyek azon helyi összefogásokat erősítették, melyek a családok egymást segítő közösségeinek megerősítésére irányultak. A stratégia alapján javítani szükséges a szakképzési valamint a köznevelési rendszer eredményességét, ennek segítségével fejlődnek az iskolarendszerben résztvevő fiatalok kompetenciái és készségei. A létrejött Családi Pontok segítségével ezen irányt is fejleszteni lehet, hiszen a látogatók segítséget kaphatnak szükség esetén, hiszen ezen Pontok célja az, hogy olyan társadalmi környezetet biztosítsanak a célcsoport számára, ahol normális és boldog életet élhetnek, támogatásra találhatnak krízishelyzetekben, mint például az iskolaelhagyás kérdése.

A *Köznevelés-fejlesztési Stratégia* fő célja, hogy egy olyan köznevelési rendszer jöjjön létre, amely méltányos és minőségi, az állam által garantált feltételeket és lehetőségeket biztosít a diákok számára. A rendszerből olyan diákok kikerülése a cél, akik nem csak hazai, de európai, sőt globális szinten is helyt tudnak állni a munkaerőpiacon. A program másik fő eleme, az élethosszig tartó tanulás, azaz a lifelong learning (LLL) előmozdítása is. Jelen programcsomag egyik fő eleme a képzések és a tréningek, melyek nem a hagyományos iskolai nevelés, sokkal inkább az iskolán kívüli életre való felkészítésre fókuszálnak. Nem csak a hagyományos, általános műveltséghez tartozó ismeretek és információk számítanak bele az élethosszig tartó tanulás folyamatába. Az embereknek meg kell tanulniuk a társas, felnőtt, önálló élethez szükséges kompetenciákat is. Főként a női célcsoport számára volt érdekes a tevékenységek között az öltögetünk, varrogatunk szakkör, amely a háztartásban elengedhetetlen varrási alapismeretek megszerzésére és gyakorlására irányult. A tánc-etika szakkör segítségével erősödött a résztvevők nemzeti identitástudata, ugyanakkor más kultúrák szokásait is megismerhették, mely hozzájárul a békés egymás mellett élés alapvető feltételeihez, az érzékenyítéshez és az idegen kultúrák elfogadásához és megértéséhez. A tánc emellett fizikailag is jó hatással van a résztvevőkre. A résztvevők mozognak, javul a ritmusérzékük, a tartásuk és a mozgás koordinációjuk. A színjátzó

kör az egyik legizgalmasabb eleme a programsorozatnak, hiszen azon túl, hogy kommunikációs készségeket fejleszt, támogatja a kreativitás és a tehetség kibontakozását és az eljátszott szerepek révén könnyebb a megértés. Számos olyan elemet tartalmazott a szakkör, amely a résztvevők számára a későbbi életük során akár a mindennapokban is hasznosítható lesz. Könnyebben kezelhetik majd a felmerült problémákat, amelyeket a programsorozat során játékos formában már feldolgoztak, tehát találkoztak vele. Tekintettel arra, hogy ezekben a szituációkban minden esetben a minden szempontból legjobb megoldás volt egy-egy adott problémára a válasz, így remélhetőleg a való életben is így fognak reagálni, ha adott szituációba kerülnek. Fejlődött a résztvevők ismeretanyaga és emelkedett az attitűdök szintje a rendezvény során, mely hozzájárulhat ahhoz, hogy a tudásalapú társadalomban a munkaerő-piaci elvárásoknak megfeleljenek.

A program során megvalósult készség- és képességfejlesztésre irányuló tevékenységek párhuzamba állíthatóak *az egész életen át tartó tanulás szakpolitika keretstratégiájával* is. A stratégiában megfogalmazásra került, hogy a LLL alapja a megfelelő formális oktatási képzés. Nem valósulhat meg anélkül, hogy a méltányosság és a hátránykompenzáció előtérbe ne kerüljön. Fejleszteni kell a nonformális oktatási módszereket, erősíteni kell azok szerepét és a fejlődés egyes akadályait csökkenteni szükséges.

Az élethosszig tartó tanulás fő színtere a köznevelés és az intézményrendszere, azonban nem csak ott valósulhat meg. A családok a családokért program-sorozatban is kiemelt szerepet kapott ez a tényező. A korábban már kiemelt szakkörökön túl a mentorálás tevékenység volt az, amely ebben a legnagyobb segítséget nyújtott. A mentorok feladata a projektben elsősorban az volt, hogy az egyes tanulási formákhoz kapcsolódó csoportokban felismerjék az inaktívabb vagy felzárkóztatást igénylő tagokat, és az ő integrációjukat és tanulási folyamatukat segítsék. A segítségnyújtáson túl a mentoráltak fejlődésének nyomon követése is a feladataik közé tartozott, mely során felismerhette a mentor a lemaradást és segíthetett a probléma megoldásában. Ennek a tevékenységnek a fő célja, hogy az esetleg gyengébb képességekkel vagy alacsonyabb aktivitási szinttel, esetleg érdeklődéssel rendelkező résztvevők számára is legyenek sikerélmények, mely motiválja őket a további részvételre, esetleg a további tanulásra is. A mentor és mentorált között több területen is volt interakció, melyek célja a kapcsolati formák és a személyes tudásátadó eszközök helyes használatának megtanítása a mentorált részére. Ennek segítségével könnyebben eligazodik a társadalmi életben, a munkaerőpiacon vagy a magánszférában is. A magabiztossága remélhetőleg további cselekvésre, tanulásra sarkallja, így teljesítve az egész életen át tartó tanulás szakpolitikai keretstratégia fő célját is.

A *Nemzeti Önkéntes Stratégia* 2012 és 2020 között határozza meg a magyarországi önkéntesség fő irányvonalait. Célja, hogy emelje az önkéntes kultúra színvonalát és fontosságát, népszerűsítse a karitatív tevékenységeket, elősegítse azok társadalmi beágyazódását, terjedését. Ezen tevékenység közvetett hatása, hogy a fiatalok korábban megismerkedhetnek a munka világával, mintsem elvégeznék tanulmányaikat, fejlődnek a munkaerőpiacon való sikeres részvételhez szükséges kompetenciáik, ugyanakkor nő a munka iránti elköteleződésük is. Minden konzorciumi partner esetében már a projekt előtt is jelen volt az önkéntesség, mint tevékenység, hiszen folyamatosan kapcsolatban voltak olyan fiatalokkal, akik karitatív céllal segítették a tagokat a működésükben. Az önkéntesek folyamatosan részt vettek a programokban és aktív részvételükkel emelték azok színvonalát és segítették a megszerzett tudás implementálását.

A projekt előkészítése és megvalósítása során a szakmai team és a konzorciumi tagok figyelembe vették a *Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkóztatási Stratégiában* foglalt prioritásokat is. Ennek fő irányvonala az, hogy a társadalom tagjai számára egyenlő hozzáférést kell biztosítani a társadalmi és a gazdasági javakhoz is. Amennyiben a hozzáférés nem elégséges, akkor annak intenzitását javítani szükséges, ezáltal növelhető a társadalmi összetartozás. Ez csak együttműködések útján valósulhat meg,

melyen jelen projekt is alapszik. Három, földrajzilag teljesen független intézmény összefogásával valósult meg egy olyan komplex, számos kompetencia és készség fejlesztésére irányuló sorozat, amelyhez megkülönböztetés nélkül csatlakozhattak a résztvevők, előképzettség és felmérés nélkül aktív részesei lehettek a programoknak, illetve, ha lemaradtak vagy csökkent a motivációjuk, támogató mentor segítségét is igénybe vehették. Ezek a közösségi élmények nagyban növelik az egyébként is színvonalas programok élvezeti értékét, mely segítségével könnyebben elérhető a bevéődés.

A Duna Régió Stratégia szerint törekedni kell a makro-régiók területek közötti fejlettségkülönbségek tompítására. A DRS egyik kiemelt célja a jólét megteremtése a Duna régióban, amelyhez Magyarország is hozzátartozik. A stratégia szerint a régió egyes területei között jelentős különbségeket lehet felfedezni, gazdaság, társadalom és humán ügyek tekintetében is. A régió fenntartható fejlődéséhez elengedhetetlen az oktatás színvonalának növelése, mely hozzájárul a tudásalapú társadalom létrejöttéhez. Lehetőséget kell biztosítani a továbbtanulásra, modernizálni szükséges a köznevelés intézményét és a szociális támogatásokat is. Tekintettel arra, hogy a projekt szociális jellegéből fakadóan lehetővé teszi a célcsoportnak a szabad hozzáférést a létrehozott szolgáltatásokhoz és a megszerzett tudáshoz, teljes mértékben kapcsolódik a DRS ezen irányvonalához.

A projekt egyes elemei igazodnak *Magyarország Ifjúsági Garancia Akciótervéhez* is. Az akcióterv fő irányvonala, hogy lehetőséget biztosítson a 25 fő alatti fiatal álláskeresőnek az elhelyezkedésre, mely segítségével megalapozhatják a jövőjüket és beléphetnek a munka világába. Ehhez megfelelő szakképesítésre van szükségük, amely megteremti számukra az alapot a megfelelő szakmai kompetenciák megszerzéséhez. Elsősorban a leghátrányosabb helyzetű fiatalokra irányul, azonban kirekesztés mentesen bárki hozzáférhet az akcióterv kínálta lehetőségekhez és segítséghez. Az akciótervvel párhuzamosan a programsorozat is arra törekedett, hogy a célcsoporttagok minél felkészültebbek legyenek a mindennapi élet viszontagságaira, amelybe a családon kívül beleértendő a munka világa is. A színjátszással kapcsolatos szakkörön kommunikációs készségeket sajátíthatnak el, mely segítségükre lehet az álláskeresőzés során a kiválasztási folyamatban történő sikeres szereplésben. A szakmai hiányosságokat is kompenzálhatja a megnyerő kommunikáció. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a munka során nem kell teljesíteni vagy tanulni, de nagyobb eséllyel teljesítenek jól egy állásinterjún. A program során a mentorok és a szakmai megvalósítók segítségével sikeresen elérték a kitűzött célokat, megszerezték a saját eredményeiket, amelyek révén magabiztosabbak lettek. Ez a magabiztosság a későbbiekben hozzásegíti a célcsoporttagokat a stresszhelyzetekben – például egy

állásinterjún – történő jó szerepléshez, így könnyebb lesz meggyőzni a leendő munkavállalót, hogy alkalmas az állás betöltésére.

A projekt továbbá illeszkedik az *EFOP 5. prioritásához*, melynek 2. intézkedése a társadalmi innovációról és a transznacionális együttműködések támogatásáról szól. A projekt során a konzorciumi partnerek közös munkájuknak köszönhetően olyan innovatív, pilot jellegű tevékenységeket valósítottak meg, melyek a későbbiek során mások számára is adaptálhatóak lesznek, így megkönnyítve a tudásmegosztást és a jó gyakorlatok átadását.

A kiadványunkban ismertetett módszerekkel hozzá tudunk járulni a helyi társadalom életében fennálló problémák feltárásához, ami közben adaptáljuk a helyi szükségletekre reagáló innovatív megoldásokat. Ezzel segítjük az adott térségben jellemző problémák megoldását, a lakosság társadalmi helyzetéből és a területi jellemzőkből eredő hátrányainak kompenzálását. A módszereink egyértelműen beváltak, ezért könnyen adaptálhatók a társadalmi ellátórendszer más területein is.

A Családok a családokért program a cselekvő és értékteremtő családi együttműködések megteremtését szorgalmazta: eredményei hasznosíthatók a szakpolitikában, hiszen hozzájárulnak a szakpolitikák és szolgáltatásnyújtás eredményes és hatékony végrehajtásához. Javítottuk a társadalmi innovációt és

kiterjesztettük a transznacionális együttműködést, eredményesebbé váltak a (köz)szolgáltatások, bizonyos szinten megújult a struktúrájuk, de megteremtettük az egyenlő esélyű hozzáférést is.

Ennek mélyebb megértéséhez azonban szükségünk van egy aktuális helyzetelemzésre.

Ahogy látjuk, Magyarország kevésbé fejlett régiói számos problémával küzdenek, a (köz)szolgáltatások elérhetőségének és minőségének problémái, a képzett munkaerő hiánya, a lakosság elvándorlása, a korai iskolaelhagyás, a hátrányos helyzetű emberek számának stagnálása vagy növekedése mind rontja a versenyképességet és ezáltal az életminőséget.

A társadalmi innováció módszere olyan megközelítést jelent, ami összetett és sürgető társadalmi kihívásokra adandó válaszok megtalálásában segíthet. Gyakran egyszerre támaszkodik az új tudományos eredményekre és a helyi szereplők tapasztalataira és helyismeretére, így megalapozott, új, helyi sajátosságokhoz legjobban illeszkedő válaszok születhetnek a társadalmi problémákra. Emellett legtöbb esetben kiemelten fontos szerepe van benne az újonnan létrejött együttműködéseknek, partnerségeknek.

Az innováció célja lehet a szolgáltatás tartalmának megváltoztatása, de lehet célja a szolgáltatás átszervezése is (szabályozásának, igénybevételi feltételeinek, szolgáltatás nyújtásának körülményei, szakmai standardjai), differenciált közszolgáltatás kifejlesztése, amit együttesen szolgáltatásfejlesztésnek is hívhatunk.

Mindezek figyelembevételével a társadalmi innováció eszközeivel korábban már kipróbált újszerű megoldásokat lehetséges adaptálni a társadalmat érintő problémákra. Ezért valósulhatott meg ilyen formában az adaptációs kísérletünk.

A szolgáltatási rendszer hatékonysága a következő, új megoldásokkal javult:

- a családokkal kapcsolatos, megoldásra váró problémákra kerestük a szolgáltatási rendszerek logikájába illeszthető új válaszokat;
- segítettük azokat az innovációs kísérleteket, amelyek korábban már sikeresen bizonyították a megoldások alkalmazhatóságát, hatékonyságát;
- támogattuk az öntanuló, innovatív hálózatok kialakulását, ahol a szolgáltatóknak a problémákra adott megoldási kísérletei folyamatos reflexióra kerültek, amely így ösztönzi a problémákra adott innovatív válaszok létrejöttét és egyúttal segíti azok elterjesztését is.

Ahogy az a módszertani-szakmai kiadványból kiderült, a helyi problémákat újszerű módon közeleltítettük meg, amivel a korábbi megoldásoknál hatékonyabban, eredményesebben járultunk hozzá az innovatív beavatkozásokhoz a családokat érintő szolgáltatások, különös tekintettel a gyermekek területének tekintetében. Támogattuk az egész életen át tartó tanulást, de a társadalmi felzárkózást és befo-

Familiáris utak

gadást is. A programunk nem csak innovatív, újszerű, és a korábbi megoldási módoknál hatékonyabb megközelítést alkalmazott a helyi problémák megoldása érdekében, hanem olyan beavatkozási módokat dolgoztunk ki, amelyek hosszú távú fenntarthatósága abszolút biztosított a helyi intézményekbe, rendszerekbe történő integrálás által.

9. Irodalomjegyzék

Andorka Rudolf (1997): *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó. Budapest

Antony Giddens (2003): *Szociológia*. Osiris Kiadó. Budapest.

Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vizey Ágnes (2006): *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. Család, gyerek, társadalom*. Bölcsész Konzorcium

Conger, R. D. – Conger, K. J. – Elder, G. H. Jr. – Lorenz, E O. – Simons, R. L. – Whitbeck, L. B. (1992): *A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys*. Child Development, 63: 526–541.

Dányi D. (1977): *Háztartás és család nagysága és struktúrája az iparosodás előtti Magyarországon*. Történeti Statisztikai Tanulmányok, 3: 5–104.

Davenport, T.H.-Prusak, L. (1998): *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*. Harvard Business School Press, Boston MA

Füle Sándor (1984): *A szülők és az iskola*. Budapest, Tankönyvkiadó, 233 p.

Hablicsek László: *A család kialakulása, a családformák történelmi változásai. Magyarország a XX. században* II. kötet Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság Főszerkesztő Tarsoly István, Babits Kiadó, Szekszárd, 1996–2000.

Hill, R (1964): *Methodological Issues in Family Development Research*. *Family Process*, 3(1): 186–206. DOI: 10.1111/j.1545-5300.1964.00186.x.

Hogya Orsolya (2010): *Kompetencia, kompetenciafejlesztés. A személyes hatékonyságot, eredményességet javító kompetenciák fejlesztése. Az egész életen át tartó tanulás fejlesztése az intézmények közötti nemzetközi együttműködéssel*. Szemere Bertalan Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium

Komlósi Sándor (1995): *Családi életre nevelés*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Neményi Mária: *Család és politika*. Szociológiai Szemle, Bp., 2003/1.

Tóth Olga (2017): *A nukleáris családok összetételének a változatossága a 20. század első harmadában*. Esettanulmány egy demográfiai zárványról. *Szociológiai Szemle* 27(3): 51–74.

Varga István (2001): *Családi szocializáció és a korszerű család*. In.: *Gondolatok a nevelésről*. Pedagógiai Antológia IV. szerk.: Gácsér József, JGYTF Kiadó Szeged.

White, J. M. (2003): *Family development theory*. In Ponzetti J. J. (ed.): *International Encyclopedia of Marriage and Family*. New York: Thomson-Gale, 572–575.

10. Online források

A család kialakulása, a családformák történelmi változásai. In: Magyarország a XX. században. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996-2000

A válások demográfiai jellemzői.

Bencsik Andrea, Juhász Tímea (2016): A mentórálás, mint a tudásátadás formája Magyarországon. http://gradus.kefo.hu/archive/2016-1/2016_1_ART_016_Bencsik.pdf

Buda Béla: A házasság és a család mai problémái – a társadalomlélektan szempontjából <https://www.haromkiralyfi.hu/upload/files/buda-bela--a-hazassag-es-a-csalad-mai-problemai.pdf>

Busi Etelka (2004): Nevelési szinterek I. A család, Apertus Közalapítvány, <http://edutech.elte.hu/multiped/>

EduLine: Családszociológia, <http://www.eduline.hu/segedanyagtalalatok.aspx/letolt/3649>, 2009.

Ez a magyar válás-valóság: 1000 emberből ennyien szinte biztos, hogy elválnak

<https://www.penzcentrum.hu/otthon/ez-a-magyar-valas-valosag-1000-emberbol-ennyien-szintebiztos-hogy-elvalnak.1099038.html>

Hogyan befolyásolják a szülői minták gyermekeink fejlődését? <https://www.lcclubs.hu/blog/hogyan-befolyasoljak-a-szuloi-mintak-gyermekeink-fejlodeset/305/>

Ipari forradalmak – az Ipar 1.0-ból az Ipar 4.0-ba vezető út. <http://mle.hu/ipari-forradalmak-az-ipar-1-0-bol-az-ipar-4-0-ba-vezeto-ut/>

Képviselői Információs Szolgálat Infójegyzete: Egyszülős családok. https://www.parlament.hu/documents/10181/1479843/Infojegyzet_2018_13_egyszulos_csaladok.pdf/6e5a6be3-d80b-00ec-b03f-41cc6262a90b

KSH adatok https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_wnz001.html

KSH Adatok https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_wns001.html

KSH Adatok <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftpgyor/nep/nep2008.html>

Mondj igent a házasságra! https://www.ksh.hu/sajtoszoba_kozlemenyek_tajekoztatok_2018_02_14

Nőtt a válaszok száma koronavírus idején. <https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/nott-a-valasok-szama-a-koronavirus-idejen/>

PDCA ciklus. <https://hu.wikipedia.org/wiki/PD-CA-ciklus>

Szabó-Tóth Kinga: Családszociológiai irányzatok, iskolák. http://www.ii_eloadas%5B1%5D.ppt#256,1, 2009.

Szobotka Tibor: A család fogalma és háztartás fogalma, funkciói. <http://www.szobotka.extra.hu>

**Familiáris utak
Módszertani összegzés
az EFOP-5.2.4-17-2017-00007 projektben**

**Kiadó:
VOKE Csomóponti Művelődési Központ
5000 Szolnok, Jubileum tér 1/a.
Telefon: 0656/423-304**

**Szerkesztette: Kiss Miklós
Kapcsolattartó: Balázsiné Gődér Ágnes**

Szolnok, 2020.

ISBN 978-615-6267-02-3